

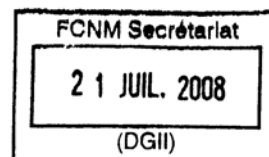

Strazbur, 10. decembar 2008. godine

ACFC(2008)001

**Izveštaj Privremene uprave misije Ujedinjenih nacija na
Kosovu o napretku
u sprovođenju Okvirne konvencije
za zaštitu nacionalnih manjina na Kosovu**

(primljen 21. jula 2008. godine)

**IZVEŠTAJ PRIVREMENE UPRAVE MISIJE UJEDINJENIH NACIJA NA
KOSOVU
O NAPRETKU U SPROVOĐENJU PREPORUKA SAVETA EVROPE
U VEZI SA OKVIRNOM KONVENCIJOM ZA ZAŠTITU NACIONALNIH
MANJINA NA KOSOVU**

Postupajući u skladu sa Sporazumom između Privremene uprave misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) i Saveta Evrope o tehničkim aranžmanima vezanim za Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina (OKNM), potpisanog 30. juna 2004. godine;

Postupajući saglasno članu 2.3 gore pomenutog sporazuma, kao odgovor na pismo koje je Savetodavni odbor za OKNM uputio Specijalnom predstavniku generalnog sekretara (SPGS) 13. jula 2007. godine, u kome se zahtevaju informacije o napretku u sprovođenju OKNM na Kosovu nakon 21. juna 2006. godine, kad je Komitet ministara Saveta Evrope usvojio Rezoluciju 2006/9 za sprovođenje OKNM na Kosovu;

Shodno tome, misija OEBS-a na Kosovu (OEBS) pripremila je nacrt Izveštaja o napretku na osnovu materijala dobijenog od kancelarija UNMIK- a i Privremenih institucija samouprave (PIS). Nacrt je pregledala i revidirala Kancelarija Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara;

UNMIK u daljem tekstu predstavlja Izveštaj o napretku u sprovođenju preporuka iz Rezolucije Saveta Evrope br. 2006/9.

SADRŽAJ

SPISAK SKRAĆENICA	-5-
UVOD	-7-
<i>Opšti deo</i>	-8-
Preporuka Saveta Evrope br. 1	-8-
Preporuka Saveta Evrope br. 2	-9-
<i>Prikupljanje podataka</i>	-10-
Preporuka Saveta Evrope br. 3	-10-
Preporuka Saveta Evrope br. 4	-12-
Preporuka Saveta Evrope br. 5	-12-
<i>Pravni lekovi i sprovođenje zakona</i>	-13-
Preporuka Saveta Evrope br. 6	-13-
Preporuka Saveta Evrope br. 7.....	-14-
Preporuka Saveta Evrope br. 8	-16-
<i>Proces povratka i bezbednosni problemi</i>	-16-
Preporuka Saveta Evrope br. 9	-16-
Preporuka Saveta Evrope br. 10	-20-
Preporuka Saveta Evrope br. 11	-21-
Preporuka Saveta Evrope br. 12	-22-
<i>Kulture manjina i pitanje medija</i>	-23-
Preporuka Saveta Evrope br. 13	-23-
Preporuka Saveta Evrope br. 14	-26-
Preporuka Saveta Evrope br. 15	-26-
<i>Upotreba jezika</i>	-29-
Preporuka Saveta Evrope br. 16	-29-
Preporuka Saveta Evrope br. 17	-31-
Preporuka Saveta Evrope br. 18	-35-
<i>Obrazovanje</i>	-39-
Preporuka Saveta Evrope br. 19	-39-
Preporuka Saveta Evrope br. 20	-39-

Preporuka Saveta Evrope br. 21	-41-
Preporuka Saveta Evrope br. 22	-42-
Preporuka Saveta Evrope br. 23	-43-
Preporuka Saveta Evrope br. 24	-44-
<i>Učestvovanje</i>	-45-
Preporuka Saveta Evrope br. 25	-45-
Preporuka Saveta Evrope br. 26	-45-
Preporuka Saveta Evrope br. 27	-45-
Preporuka Saveta Evrope br. 28	-45-
Preporuka Saveta Evrope br. 29	-46-
<i>Zaštita od promene stanovništva</i>	-47-
Preporuka Saveta Evrope br. 30	-47-
Preporuka Saveta Evrope br. 31	-47-
<i>Preko-granični kontakti.</i>	-47-
Preporuka Saveta Evrope br. 32	-47-
DODATAK I	-48-
DODATAK II	-49-
DODATAK III	-51-

SPISAK SKRAĆENICA

AOK	Asocijacija opština Kosova
AU	Administrativno uputstvo
Centralna jedinica za nadzor upotrebe jezika	Jedinica za nadzor upotrebe zvaničnih jezika u centralnim institucijama Kosova
EKLJP	Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda
EPRMJ	Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima
GIS	Glavni izvršni službenik
HPCC	Komisija za stambene i imovinske zahteve
HPD	Direkcija za stambena i imovinska pitanja
IOK	Institucija ombudsmana na Kosovu
IRL	Interno raseljeno lice
JLJP	Jedinica za ljudska prava
KAI	Kosovska agencija za imovinu
KEK	Kosovska energetska korporacija
KIJA	Kosovski institut za javnu administraciju
KIZ	Komisija za imovinske zahteve
KP	Kabinet premijera
KPS	Kosovska policijska služba
KSO	Komisija za sprovođenje obnove
KZK	Kosovski zaštitni korpus
MCK	Međunarodna civilna kancelarija
MER	Ministarstvo energetike i rudarstva
MJS	Ministarstvo javnih službi
MKOS	Ministarstvo za kulturu, omladinu i sport i nerezidentna pitanja
MLU	Ministarstvo lokalne uprave
MONT	Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije
MP	Ministarstvo pravde
MPF	Ministarstvo privrede i finansija
MRSS	Ministarstvo rada i socijalnog staranja
MSPT	Ministarstvo saobraćaja i poštanskih i telekomunikacionih usluga
MTI	Ministarstvo trgovine i industrije
MUCPP	Međunarodni ugovor o civilnim i političkim pravima
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravlja
MZP	Ministarstvo za zajednice i povratak
MŽSPP	Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja

NKM	Nezavisni komesar za medije
OCP	Odeljenje civilnih poslova
OEBS	Misija OEBS-a na Kosovu
OKNM	Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina
OPIZ	Odbor za prava i interese zajednica
OPJ	Opštinska pilot-jedinica
OZ	Odbor za zajednice
PIS	Privremene institucije samouprave
PKM	Privremena komisija za medije
PPSK	Plan primene standarda za Kosovo
PZLI	Predlog zakona o ličnim imenima
RPG	Radna podgrupa
RTK	Radio i televizija Kosova
SK	Skupština Kosova
SKDU	Savetodavna kancelarija za dobro upravljanje
SPGS	Specijalni predstavnik generalnog sekretara
SS	Stalni sekretar
SUMUZJ	Sektor za uključenje manjina i upotrebu zvaničnih jezika
SZK	Statistički zavod Kosova
SZZ	Specijalna zaštitna zona
TDPK	Turska demokratska partija Kosova
UM	Univerzitet u Mitrovici
UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
UNMIK	Privremena uprava misije Ujedinjenih nacija na Kosovu
UP	Univerzitet u Prištini
Ustavni okvir	Ustavni okvir za privremenu samoupravu na Kosovu
Zakon o jezicima	Zakon o upotrebi jezika
Zakon o obrazovanju	Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju na Kosovu
ZKN	Zakon o kulturnom nasleđu
ZUP	Zakon o upravnom postupku
ZUSZZ	Zakon o uspostavljanju specijalnih zaštitnih zona

UVOD

Privremena uprava misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) spremno prihvata mogućnost da izvesti o napretku ostvarenom u sprovođenju Rezolucije Saveta Evrope 2006/9 i njenih preporuka. Ovim izveštajem UNMIK želi da prikaže napredak u razvoju politike i zakonodavstva čiji je cilj sprečavanje etničke diskriminacije, promovisanje pomirenja i povezanosti među zajednicama, kao i pružanje garancija za očuvanje manjinskih jezika i obezbeđenje obrazovanja manjina.

UNMIK i Privremene institucije samouprave (PIS) su čvrsto opredeljene da se u potpunosti pridržavaju načela Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina (OKNM) i da uklone sve oblike netrpeljivosti i etničke diskriminacije, u cilju izgradnje skladnog kosovskog društva. Stremimo cilju da svaki pojedinac, bez obzira na etničku pripadnost, ima mogućnost da ostvari svoj potencijal kroz uživanje jednakih prava, životnih mogućnosti i odgovornosti.

Ostvaren je dalji napredak od kad je Komitet ministara usvojio Rezoluciju 2006/9. Specijalni predstavnik Generalnog sekretara (SPGS) proglasio je u avgustu 2006. godine Zakon Skupštine Kosova (SK) o slobodi veroispovesti, koji predviđa versku neutralnost Kosova i obezbeđuje autonomiju verskih konglomeracija, posebno Srpske pravoslavne crkve.

U septembru 2006, PIS, uz podršku i učešće međunarodnih i lokalnih aktera, započinju izradu Strategije Vlade za integraciju pripadnika zajednica Roma, Aškalija i Egipćana. Predstavnici svih ovih zajednica, Kabinet premijera (KP), Kosovski institut za otvoreno društvo i misija OEBS-a na Kosovu (OEBS) ravnopravni su partneri u razvoju ove strategije.

U oktobru 2006, SPGS, Uredbom UNMIK 2006/51, proglašava Zakon o upotrebi jezika kojim se garantuje upotreba manjinskih jezika u brojnim oblastima društvenog života. Ovaj zakon je vitalni instrument za zaštitu i očuvanje jezika manjinskih zajednica, i način da opštinske institucije postanu deo svakodnevnog života kroz uvođenje dvojezične komunikacije u rad lokalne uprave.

U novembru 2006, SPGS, Uredbom UNMIK 2006/52, proglašava Zakon o kulturnom nasleđu koji opštinske i centralne vlasti obavezuje da očuvaju i zaštite svo kulturno nasleđe koje ima istorijsku i kulturnu vrednost. Istim zakonom ustanovljen je Savet Kosova za kulturno nasleđe koji odlučuje koji će kulturni lokaliteti biti stavljeni pod institucionalnu zaštitu Kosova.

U maju 2007, Savetodavna kancelarija za dobro upravljanje (SKDU), koja deluje u okviru Kabineta premijera (KP), osniva radnu grupu koju čine predstavnici Ministarstva za zajednice i povratak (MZP) i OEBS-a, i čiji je zadatak da utvrdi mere za sprovođenje OKNM na Kosovu.

U junu 2007, KP, zajedno sa OEBS-om, objavljuje izveštaj¹ o sprovođenju Zakona o diskriminaciji na Kosovu. U izveštaju su naznačene i predložene brojne mere koje će pomoći u sprovođenju Zakona protiv diskriminacije i u nastojanjima da se ostvari jednakost i izgradi kohezivnost zajednica.

U oktobru 2007, PIS su pri kraju izrade liste aktivnosti čiji je cilj promovisanje učešća manjinskih zajednica u javnoj službi i podizanje svesti o OKNM u ministarstvima PIS-a.

Opšti deo

Preporuka Saveta Evrope br.1: Obezbediti da obaveze i odgovornost za sprovođenje različitih članova Okvirne konvencije budu dovoljno jasno definisane, i da nijedna nadležnost ne bude preuranjeno prenetu na lokalne institucije u relevantnim sektorima.

Uz podršku međunarodne zajednice, PIS su posvećene izvršenju odgovornosti prenetih sa UNMIK-a, sa ciljem da izgrade i održavaju reprezentativne institucije Kosova. Vođene međunarodnim načelima zaštite manjina, koja obuhvataju nediskriminaciju, jednakost i puno učešće u društvu, PIS imaju na raspolaganju instrumente za uspostavljanje održivih struktura koje će podržavati manjinske zajednice i funkcionalno multietničko društvo Kosova. Naglasak na obezbeđivanju prava svih zajednica je, dakle, prioritet PIS-a.

Proteklih godina kosovske institucije su stekle iskustvo u sprovođenju širokog spektra zakonskih propisa i programa, što se ogleda u oceni učinka PIS-a u sprovođenju Plana primene standarda za Kosovo. Nedavno doneseni zakoni iz oblasti upotrebe jezika, antidiskriminacije, slobode veroispovesti, zatim delovanje van oblasti zakonodavstva, kao što je povratak u Romsku Mahalu u južnoj Mitrovici, prenos odgovornosti u policiji i pravosuđu i neprestani napredak u obnovi oštećenih verskih i kulturnih objekata, sve ovo pokazuje da su PIS sposobne da rade na utvrđivanju struktura i usvajanju mera podrške za manjinske zajednice. S druge strane, prepoznata je potreba da se uloži više napora u cilju poboljšanja položaja manjinskih zajednica i njihove efektivne integracije. Povratak manjina, pomirenje zajednica, obrazovanje, nezaposlenost i veće poverenje manjinskih zajednica u sudstvo su problemi koji pogađaju sve zajednice na Kosovu. Ovi problemi se mogu najefikasnije rešiti povećanjem kapaciteta PIS-a kako bi one mogle da se angažuju u zaštiti prava manjina i izgradnji tolerantnog multietničkog društva.

U maju 2007, Savetodavna kancelarija za dobro upravljanje/Kabinet premijera (SKDU/KP), kao odgovor na preporuke Komiteta ministara Saveta Evrope u vezi sa OKNM, osniva Radnu grupu za sprovođenje OKNM, koja ima zadatak da ove preporuke prosledi ministarstvima PIS-a i da identifikuje potrebne strukture i sredstva za obezbeđivanje efikasnog sprovođenja. U junu 2007, predsedavajući Radne grupe SKDU/KP, zajedno sa Ministarstvom za zajednice i povratak (MZP), pokreće projekat za sprovođenje preporuka OKNM. Projekat je imao dva cilja: da razjasni obaveze

¹ Za sprovođenje Zakona protiv diskriminacije; Izazov za Kosovo, jun 2007. godine

pojedinačnih ministarstava koje proističu iz OKNM, i da utvrdi ciljeve i konkretno delovanje koje bi ministarstva usvojila i na taj način sprovela preporuke.

Za ostvarivanje ova dva cilja, SKDU/KP je organizovala radionice uz učešće svih jedinica za ljudska prava² (JLJP), kako bi preporuke bile razmotrene i adekvatno razvrstane prema nadležnostima ministarstava. Ovim radionicama, koje su održane juna 2007, prisustvovali su SKDU/KP, MZP i ekspert iz Sekretarijata OKNM, i OEBS-a. Tada je od JLJP iz svih ministarstava zatraženo da u saradnji sa svim učesnicima Radne grupe identifikuju ciljeve i predlože mere za sprovođenje OKNM. Nakon završetka radionice, organizovan je niz plenarnih sednica sa Radnom grupom i koordinatorima JLJP u ministarstvima, s ciljem da se iskustvo iz radionica rezimira, iznesu opšte preporuke i utvrdi konkretno delovanje za sva ministarstva PIS-a. Rezultati ovih radionica uneti su u matrice, po jednu za svako ministarstvo. Matrice sadrže predložene aktivnosti, što će obezbediti da se sva ministarstva pridržavaju OKNM.

Druga faza je pokrenuta početkom jeseni 2007. godine, tako što su JLJP od svojih ministarstva zatražile povratne informacije i komentare u vezi sa merama predloženim u matricama, s tim da se svako ministarstvo obaveže da će podržati dogovorene aktivnosti i ciljeve. U tu svrhu, matrice su prosleđene svim stalnim sekretarima. Očekuje se da konačna verzija celokupne matrice bude završena u toku jeseni 2007, kao rezultat konsenzusa unutar svakog ministarstva, u skladu sa mandatom i odgovornostima relevantnih odeljenja.

Po završetku druge faze u jesen, organizovana je konferencija na kojoj se o matricama razgovaralo sa Savetom Evrope i nevladinim organizacijama koje zastupaju manjinske zajednice na Kosovu. Ova konferencija je održana 11. i 12. oktobra 2007. godine. Završni dokument, koji sadrži sve identifikovane ciljeve i aktivnosti koje su dobile saglasnost svih ministarstava, biće prosleđen vladi na usvajanje.

Preporuka Saveta Evrope br.2: U relevantnim organima, i međunarodnim i lokalnim, poboljšati upoznatost sa načelima sadržanim u članu 15 i drugim članovima Okvirne konvencije, u cilju obezbeđivanja njihove primene.

Projekat SKDU/KP, uključujući JLJP, za sprovođenje preporuka Saveta Evrope za OKNM, predviđa, kao jedan od glavnih ciljeva, podizanje svesti i izgradnju kapaciteta u ministarstvima PIS-a. Brojna ministarstva voljna su da uspostave posebne mehanizme za ostvarivanje ovog cilja, kao što su radne grupe ili službenici za saradnju među odeljenjima, čija bi dužnost bila da obezbede da načela OKNM budu poštovana u procesu razvoja, sprovođenja, nadziranja i procene politike, programa i unutrašnjih postupaka ministarstava.

² Jedinice za ljudska prava uspostavljene su u svakom ministarstvu PIS-a shodno Administrativnom uputstvu KP br. 2005/8 o zaduženjima jedinica za ljudska prava.

Prikupljanje podataka

Preporuka Saveta Evrope br.3: Odložiti organizovanje popisa stanovništva i domaćinstava dok ne bude obezbeđena mogućnost maksimalnog učešća svih zajednica i vršenja popisa u skladu sa međunarodnim standardima.

Raspolaganje pouzdanim statističkim podacima o etničkom sastavu stanovništva na Kosovu ključni je faktor u sprovođenju OKNM. Postojanje takvih podataka ne samo da ispunjava uslov za postojanje delotvorne politike za manjine, već je i preduslov za mnoštvo drugih potreba na Kosovu. Naime:

- rezultati popisa biće korišćeni u javnoj administraciji kao kritična referentna tačka za obezbeđivanje ravnomernosti u raspodeli javnih sredstava, vladinim službama i zastupljenosti
- u svim elementima nacionalnog statističkog sistema, statistički podaci za mala područja ili male zajednice i grupe dobijaju se bez ili sa minimumom grešaka u uzorku
- rezultati popisa stanovništva koriste se kao pokazatelj u vršenju istraživanja i analiza, kao što su planiranje stanovništva, uključujući etnički sastav, što je od vitalnog značaja za sve segmente javnog i privatnog sektora

Sprovođenje popisa je, dakle, poželjno i svrsishodno, s obzirom na opštu potrebu za daljim društvenim i ekonomskim razvojem na Kosovu.

Trenutno nema pouzdanih podataka o etničkom sastavu stanovništva. Poslednji popis iz 1991. godine pruža samo ograničene podatke sa veoma malo geografskih detalja. Otpor prema učestvovanju u popisu doveo je do nepotpune pokrivenosti. Kao takvi, rezultati poslednjeg popisa ne uzimaju se u obzir u sprovođenju konkretnih mera u oblasti politike za manjine. Potreba za popisom je dodatno povećana zbog značajnih promena koje su se desile u etničkom sastavu stanovništva od 1999. godine.

PIS žele da obezbede da popis na Kosovu bude izvršen u skladu sa međunarodnim standardima i da u velikoj meri obuhvati sve zajednice, ali i uviđaju potrebu za hitnim pribavljanjem demografskih podataka u cilju podrške naporima PIS u izradi i sprovođenju politike, programa i zakonskih propisa vezanih za manjine. Datum za predviđeni popis još nije utvrđen. Uzimajući u obzir fazu planiranja koja zahteva vreme, PIS, zajedno sa međunarodnom zajednicom, trenutno vrše pripreme za organizovanje popisa. Tekuće aktivnosti i prethodne akcije zajednički su isplanirali i sproveli Statistički zavod Kosova (SZK) i projekat tehničke pomoći³, i Međunarodna misija za praćenje popisa uspostavljena u tu svrhu, uz podršku Evropske agencije za rekonstrukciju i Ministarstva javnih službi PIS (MJS).

³ Projekat nazvan "Podrška statističkom sistemu i pripremama za popis-Kosovo", koji finasira EU a kojim rukovodi Evropska agencija za rekonstrukciju. Saugovarači su Nacionalni institut Italije za statistiku (INSTAT), i Međuuniverzitetski istraživački centar za održivi razvoj, Univerziteta u Rimu "La Sapienza" (SIRPS)

U novembru 2006, SZK je zajedno sa šest stručnjaka za upravljanje projektima sproveo probni popis kako bi analizirao i procenio različite komponente procesa popisa, sa ciljem da osmisli planiranje i organizovanje sveobuhvatnog popisa. Probni popis je odobrila Centralna popisna komisija 18. oktobra 2006. Popis je zatim sproveden u opštinama Kamenica, Peć i Štrpce. Izbor je pao na ove tri opštine zato što je svaka od njih multietničkog sastava sa različitim procentualnim učešćem etničkih grupa. Probni popis je imao prevashodno tehničku vrednost. Izabrani uzorak u statističkom smislu ne predstavlja Kosovo kao celinu. Ova vežba je pre svega bila mogućnost da se ispita pripremljenost i oceni vrednost svih postupaka u procesu popisa, tj. upitnici, priručnici, ostali popisni obrasci i njihovi prevodi, mape i instrumenti Geografskog informacionog sistema⁴, obuka osoblja za rad na terenu, terenski rad, unos podataka i obrada komponentata, sređivanje podataka, informativne kampanje, kako bi se prepoznali tehnički i operativni problemi koji bi mogli da nastanu u toku sprovođenja celokupnog popisa, kao i ispravke koje treba izvršiti da bi se obezbedio visok nivo kvaliteta u rezultatima popisa.

Probni popis je u većini aspekata pozitivno ocenjen od strane Eurostata i stručnjaka za upravljanje projektima.⁵ U celini, probni popis je doprineo da SZK bude tehnički spremniji za sprovođenje popisa. Poseban uspeh probnog popisa je što SZK sve više radi na popisu, te stiče konkretno znanje i razumevanje svih različitih faza vezanih za pripremu i sprovođenje popisa stanovništva. Ipak, ova provera je otkrila da postoje tehničke i netehničke oblasti koje zahtevaju procenu pre početka planiranja i sprovođenja celokupnog popisa u skladu sa međunarodnim standardima. Konkretno, uključivanje svih zajednica u popis i dalje predstavlja prepreku. U dve od tri izabrane opštine za probni popis, Kamenici i Štrpcu, popisivači srpske nacionalnosti su na dan popisa odbili da učestvuju u prikupljanju podataka, izjavivši da su to od njih tražili srpski lokalni organi. Na isti način su i romski popisivači odbili da počnu rad na terenu, izjavivši da romski predstavnici u opštini Kamenica nisu odobrili njihovo učešće. Dakle, kosovski Srbi i Romi nisu bili obuhvaćeni ovim probnim popisom. Nemoguće je potvrditi da li je jedini razlog njihovog odbijanja suprotstavljanje lokalnih organa vlasti, ili je to opšti stav i samog stanovništva. Ovim se povećava broj rizika i pretpostavki koje zahtevaju procenu pre organizovanja sveobuhvatnog popisa. Iako ovi problemi nisu tehničke prirode, ipak su od tehničkog značaja zato što mogu da dovedu do nepotpune obuhvaćenosti.

U ovakvim uslovima, kad društvena i politička klima nije pogodna za sprovođenje uspešnog popisa, PIS bi mogle da razmotre alternativna rešenja kako bi ispunile potrebu za podacima. U suprotnom, organizovanje popisa na Kosovu moglo bi da stvori problematičan odnos prema jednom od osnovnih načela popisa, a to je puna pokrivenost i sveopštost unutar definisane teritorije, čime bi bila dovedena u pitanje validnost čitave aktivnosti.

⁴ Zbir podataka o kompjuterskom hardveru i softveru i geografskih podataka za pronalaženje, upravljanje, analiziranje i prikazivanje svih oblika informacija vezanih za geografiju.

⁵ Izveštaj o probnom popisu dostupan je u Statističkom zavodu Kosova.

Preporuka Saveta Evrope br.4: *Preduzeti mere za obezbeđivanje efikasne zaštite ličnih podataka koji se odnose na pripadnost zajednici.*

Vlada Kosova je nedavno prosledila Zakon o zaštiti podataka (predlog zakona) Skupštini Kosova (SK). Ovaj predlog zakona će osigurati jedno od osnovnih prava i sloboda pojedinca: zaštitu prava pojedinca na privatnost i dobrovoljnu samoidentifikaciju kad je reč o prikupljanju i evidentiranju ličnih podataka.

Zakon o zaštiti podataka je izuzetno potreban na Kosovu, posebno zbog potrebe obrađivanja podataka o pripadnosti zajednici. Ovi podaci su od vitalnog značaja za delotvorno sprovođenje i nadgledanje politike vlade, kao što su: učinak u oblasti različitih stepena obrazovanja zajednica, zdravstveni programi i ispunjavanje zakonskih obaveza prema Zakonu o diskriminaciji koji je 20. avgusta 2004. godine proglašen Uredbom UNMIK 2004/32. Ovaj nacrt zakona je, dakle, zakonski propis od suštinske važnosti za Kosovo, namenjen definisanju postupaka za prikupljanje i evidentiranje ličnih podataka svih javnih organa, i onih koji to nisu, uključujući diplomatske kancelarije-konzulate i ostale zvanične predstavničke kancelarije Kosova u inostranstvu. Njegovim stupanjem na snagu Kosovo će dobiti normativni okvir na osnovu kojeg će biti obezbeđen konzistentan sistem obrade podataka o pripadnosti zajednici u skladu sa međunarodnim načelima ljudskih prava.

Prema članu 6, predloga Zakona o zaštiti podataka, lični podaci koji se odnose na pripadnost zajednici klasifikovani su kao osetljivi lični podaci. U ovu vrstu, između ostalog, spadaju etnička grupacija i nacionalnost. Ovakav status podrazumeva da podaci o etničkoj pripadnosti i nacionalnosti mogu da budu obrađivani, tj. prikupljeni i evidentirani, jedino u ograničenim slučajevima, i to uz izričitu saglasnost lica na koje se ti podaci odnose. Osetljivi lični podaci zahtevaju i specifičan sistem arhiviranja sa ograničenim pristupom. U toku obrade podataka, osetljivi lični podaci moraju da budu posebno obeleženi i zaštićeni kako bi se osiguralo da pristup neovlašćenim licima bude sprečen, izuzev u slučajevima kad ih lice na koje se ti podaci odnose javno objavi, bez ikakve očigledne ili izričite namere da ograniči njihovu upotrebu.

Nacionalni nadzorni organ za zaštitu ličnih podataka (u daljem tekstu: Nacionalni nadzorni organ) predviđen je u članu 37 nacrta zakona. Kao nezavisno telo koje odgovara jedino SK, Nacionalni nadzorni odbor imaće mandat da proverava sprovođenje odredaba zakona, iznosi svoje mišljenje o poštovanju zakona ministrima, SK, opštinskim vlastima i ostalim kosovskim institucijama, i podnosi zahtev Vrhovnom sudu Kosova za procenu ustavnosti zakona, uređaba i opštih akata donetih za potrebe vršenja javnih ovlašćenja koja su posredno ili neposredno povezana sa obradom podataka.

Preporuka Saveta Evrope br.5: *Uspostaviti postojan sistem za prikupljanje podataka u vezi sa istragama i krivičnim gonjenjem u slučajevima koji su etnički motivisani.*

Prikupljanje informacija o istragama i krivičnim gonjenjima u etnički motivisanim incidentima u sudovima i tužilaštvu obavlja se vođenjem sudskih knjiga. Svaki sud ima svoju knjigu u kojoj su evidentirani svi predmeti i sve informacije dobijene u toku sudskog procesa, koja počinje registracijom konkretnog slučaja a završava se zatvaranjem tog predmeta. Sve informacije u sudskim izveštajima dobijaju se iz ovih knjiga. Proces izveštavanja obavlja se ručno.

Uz podršku Evropske agencije za rekonstrukciju, Pravosudni savet Kosova se trenutno nalazi u završnoj fazi instaliranja nove mreže baze podataka za prikupljanje podataka, uključujući podatke o etnički motivisanim incidentima i svim slučajevima koji su pod istragom i u procesu krivičnog gonjenja. Kad postavljanje bude završeno, pravosuđe će imati kompjuterizovan sistem povezan sa svim sudovima i prostorijama tužilaštva, koji će biti podržan softverom za upravljanje svim vrstama i nivoima sudskih i tužilačkih predmeta. Cilj ovog projekta je uspostavljanje redovne razmene informacija između različitih sudova i kancelarija tužilaštva, uključujući automatsko procesuiranje izveštaja.

Kosovsko pravosuđe će imati veliku korist od kompjuterizovane baze podataka. Uslovi rada u sudovima i tužilaštvu biće poboljšani, rešavanje predmeta ubrzano, a javnost u radu pravosuđa biće povećana budući da će u svakom trenutku biti omogućen pristup informacijama u vezi sa konkretnim predmetom.

Pravni lekovi i sprovođenje zakona

Preporuka Saveta Evrope br.6: Pojačati napore na poboljšanju rada pravosuđa i izgraditi poverenje manjinskih zajednica u sudove, pored ostalog, dodatnim zapošljavanjem pripadnika manjina i bržim rešavanjem predmeta.

Ministarstvo pravde (MP) i Pravosudni savet Kosova⁶ odgovorni su za sprovođenje pravde širom Kosova. Oba organa rade u bliskom partnerstvu sa Odeljenjem UNMIK-a za pravosuđe (i pod njegovim su nadzorom). Da bi se obezbedili nepristrasnost i nezavisnost, međunarodnim sudijama i tužiocima povereni su osetljivi slučajevi koji za predmet imaju međuetničke zločine ili slučajevi za koje postoji ozbiljan rizik od pristrasnosti.

MP je usvojilo petogodišnji strateški plan (2006-2011), sa ciljem da ojača unutrašnje kapacitete i poboljša kvalitet i efikasnost usluga koje pruža MP. Za izgradnju poverenja zajednica od suštinske je važnosti da MP i Pravosudni savet Kosova pre svega budu sposobni da nepristrasno dele pravdu, i da pravosuđe reprezentuje multietničko stanovništvo na Kosovu.

Nakon uspostavljanja pravosudnog sistema na Kosovu, teškoće u ubeđivanju pripadnika manjinskih zajednica da učestvuju u pravosuđu postale su očigledne. Zato su uloženi pojačani naponi na zapošljavanju sudija i tužilaca iz manjinskih zajednica. U 2005. godini, ukupan broj sudija bio je 308, od kojih su 14 bili kosovski Srbi a sedam sudija iz

⁶ Uspostavljen Uredbom UNMIK 2005/52, 20. decembra 2005. godine.

ostalim manjinskih grupa. Ukupan broj tužilaca u 2005. godini bio je 89, dvoje su bili kosovski Srbi a šestoro iz ostalih manjinskih grupa. Broj tužilaca ostalih manjina smanjen je u tom periodu.

U cilju dodatnog zapošljavanja pripadnika manjinskih zajednica, 27. arila 2006, stupila je na snagu Uredba UNMIK 2006/25 O regulatornom okviru za pravosudni sistem na Kosovu. Ovaj zakon pridaje naročitu pažnju potrebi da službe pravosuđa i tužilaštva odražavaju multietnički karakter Kosova. Vredi istaći da zakon, u slučaju kad je zastupljenost kosovskih Srba u pravosuđu i među tužiocima manja od osam odsto zaposlenih, podržava afirmativnu meru koja za cilj ima dodatno zapošljavanje kvalifikovanih lica iz zajednice kosovskih Srba. Isti programi afirmativnih mera primenjuju se i na ostale nealbanske zajednice u slučaju kad oni čine manje od 15% zaposlenih u sudskim i pravosudnim organima.⁷ U vreme kad je Uredba UNMIK 2006/25 stupila na snagu, ukupan broj sudija je bio 303, među kojima je bilo 13 kosovskih Srba, devet kosovskih Bošnjaka, četvero Turaka i troje iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana (nema detaljnih informacija ni o jednom od troje sudija da bi se moglo utvrditi kojoj od zajednica Roma, Aškalija i Egipćana pripadaju). Ukupan broj tužilaca bio je 86, od kojih su dvoje bili kosovski Srbi, četvero kosovski Bošnjaci i jedan Turčin.

U 2007., ukupan broj sudija je 308, među kojima je 15 kosovskih Srba, 10 kosovskih Bošnjaka, petoro Turaka i četiri pripadnika zajednica Roma, Aškalija i Egipćana. Broj tužilaca u 2007. je 88, od kojih su troje kosovski Srbi, četvero su kosovski Bošnjaci i jedan Turčin.

Dakle, uprkos nastojanjima na zapošljavanju kosovskih Srba, kako brojke pokazuju, između 2005. i 2007. godine zaposlen je još samo jedan dodatni sudija i jedan dodatni tužilac srpske nacionalnosti, dok je broj sudija drugih nedovoljno zastupljenih zajednica značajnije povećan (12 dodatnih sudija iz drugih zajednica). Potrebno je, dakle, uložiti više napora kako bi se poboljšala zastupljenost ovih zajednica u pravosuđu na Kosovu. Kako stvari sada stoje, trenutna zastupljenost nealbanskih zajednica u sudstvu i tužilaštvu nije zadovoljavajuća u odnosu na ukupno stanovništvo; zapravo, stepen učešća je i dalje relativno nizak.

Preporuka Saveta Evrope br.7: Obezbediti da prenos institucije ombudsmana na lokalnu instituciju ne nanese štetu delotvornosti ove institucije ili naruši poverenje koje je do sada izgrađeno među manjinskim zajednicama.

Mandat međunarodnog ombudsmana je završen u decembru 2005. godine. Do tada je prenos na lokalni subjekat bio skoro završen. Tadašnji vršilac dužnosti SPGS-a imenovao je Albanca, dotadašnjeg zamenika ombudsmana, za vršioca dužnosti ombudsmana do naimenovanja lokalnog ombudsmana. Međutim, kad je međunarodni ombudsman otišao još nije bio donet novi zakonski propis za naimenovanje lokalnog ombudsmana –

⁷ Uredba UNMIK 2006/25, član 2

postojeća Uredba UNMIK-a br. 2000/38 o uspostavljanju Institucije ombudsmana na Kosovu⁸ predviđala je da međunarodni ombudsman podnosi izveštaje direktno SPGS-u.

U februaru 2006, SPGS je proglasio Uredbu UNMIK br. 2006/06 o Instituciji ombudsmana na Kosovu (IOK), čime je obezbeđena zakonska osnova za naimenovanje lokalnog ombudsmana i njegovo izveštavanje SK-u. Ovim je završen prelaz u lokalnu instituciju. Nova uredba predviđa, između ostalog, izradu pravilnika za izbor i imenovanje novog ombudsmana, zadatak kojim se SK nikad pre nije bavila. Ovaj pravilnik donet je sredinom 2006. godine a proces zapošljavanja usledio je u decembru 2006. Tadašnje glasanje u SK nije dovelo do naimenovanja novog ombudsmana zato što nijedan od kandidata nije dobio dovoljan broj glasova većine poslanika u SK. U toku je novi postupak biranja ombudsmana.

Saglasno Uredbi UNMIK-a br. 2007/15, kojom se menja i dopunjuje Uredba UNMIK-a br. 2006/6 o Instituciji ombudsmana na Kosovu⁹, IOK ima četiri zamenika ombudsmana od kojih je jedan iz zajednice kosovskih Albanaca, jedan iz zajednice kosovskih Srba, i barem jedan iz ostalih nevećinskih zajednica. Svaki zamenik postupa u svom ličnom svojstvu ali kolektivno zastupa etničku raznolikost kosovskog društva.

Za sprovođenje svog novog mandata IOK je usvojila Poslovnik. U praksi, pojedinačne pritužbe primaju se ili lično ili putem pošte, faksa ili elektronske pošte. Istrage po službenoj dužnosti pokreću se odmah po primanju informacija koje ukazuju da je došlo do kršenja ljudskih prava. Kad IOK sakupi sve potrebne informacije od podnosioca pritužbe (ili, u slučaju istrage po službenoj dužnosti, od brojnih različitih izvora), OIK, nakon diskusije sa advokatom i višim osobljem, odlučuje o odgovarajućoj meri koju treba preduzeti. Ovo može da podrazumeva i sastanke na visokom nivou sa članovima PIS, interventna pisma, zahteve za privremenim merama, a kad su sve druge mere iscrpljene IOK donosi izveštaj koji sadrži analizu situacije i preporuke.

Treba istaći da je u nedostatku novog ombudsmana, IOK bez poteškoća radila pod privremenim rukovodstvom. Zapravo, svakodnevni poslovi IOK-a nastavljeni su, manje više, bez zastoja. S obzirom na neobičan položaj u kojem se IOK nalazi, njen autoritet i legitimitet pod privremenom upravom ostali su netaknuti. Iako je postojala izvesna bojazan da će se broj pritužbi manjinskih zajednica smanjiti nakon odlaska međunarodnog ombudsmana, statistički podaci pokazuju da je od januara 2006. godine broj tih žalbi ostao na istom nivou, a ukupan broj žalbi je čak i porastao. Približno jedna trećina žalbi koje IOK primi biva podneta od strane pripadnika manjinskih zajednica, što pokazuje i sedmi godišnji izveštaj IOK-a, objavljen u julu 2007. godine.

IOK je pod lokalnim rukovodstvom uspešno intervenisala u rešavanju pitanja koja se odnose na ljudska prava i prava manjina. Primera radi, u pismu od 5. jula 2007, IOK je od Premijera zatražila da praksa koju primenjuje Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP), uslovljavajući registraciju novih vozila i obnovu starih plaćanjem računa za struju, bude prekinuta.

⁸ Usvojena 30. juna 2000. godine

⁹ Usvojena 19. marta 2007. godine

Poznato je da je novi mandat IOK-a, koji je ograničen na PIS, podrazumevao da veliki broj nerešenih slučajeva u koje je umešan UNMIK bude zatvoren zbog nenadležnosti. Ovaj postupak je nesrećna posledica prenosa IOK-a na lokalni nivo bez mandata da deluje u takvim slučajevima.

IOK se nalazi na ispitu jer ima zadatak da poboljša nadzor nad stanjem ljudskih prava u severnoj Mitrovici, gde v.d. ombudsmana ima ograničen ili nikakav kontakt sa organima vlasti. Kosovski Srbi u ovom delu i dalje odbijaju saradnju sa PIS-om, uprkos činjenici da Institucija ombudsmana tamo ima otvorenu kancelariju koja je na raspolaganju svim stanovnicima. Situacija je slična i u opštini Štrpce. Dakle, trenutna politička situacija i nedostatak integrisanosti zajednica narušava proces nadziranja IOK-a nad stanjem ljudskih prava u ovim delovima Kosova.

Preporuka Saveta Evrope br.8: *Rešiti pitanje primećene nekažnjivosti kad je reč o etnički motivisanim zločinima, na način da će se organi reda i ostali odgovarajući organi takvim krivičnim delima dati najviši prioritet, i tako što će se preduzeti koraci kako bi se ohrabrilo prijavljivanje svakodnevnih ispoljavanja netrpeljivosti.*

Videti komentare pod Preporukom br. 9.

Proces povratka i bezbednosni problemi

Preporuka Saveta Evrope br.9: *Preduzeti energične praktične mere za uklanjanje prepreka održivom povratku ozbiljnim rešavanjem bezbednosnih problema Srba i ostalih, i obezbeđivanjem, uz sprovođenje nedavno usvojenih zakonskih propisa, ponovnog zaposedanja poljoprivredne i druge imovine i nesmetanog pristupa toj imovini; i isplanirati dodatne aktivnosti namenjene stvaranju prihoda.*

U julu 2006, UNMIK i PIS su usvojili novi strateški dokument, "Revidirani priručnik za održivi povratak", u kojem su UNMIK i PIS predstavili sveobuhvatne mehanizme i strategije povratka. U Priručniku je iznova potvrđena posvećenost međunarodnim standardima i najboljim praksama i predstavljen je pojednostavljen i efikasniji pristup povratku, sa ciljem da se stvore održivi uslovi za uspešnu reintegraciju povratnika, i da se za ostvarenje tog cilja uspostave snažni institucionalni mehanizmi podrške na lokalnom i centralnom nivou. Revidiranim priručnikom za održivi povratak, PIS i UNMIK su ustanovili sveobuhvatan okvir za uklanjanje svih prepreka u procesu povratka i reintegracije. On sadrži različite mere, od pružanja socijalnih usluga povratnicima, boljeg pristupa IRL/izbeglica programima pomoći, poboljšanih mehanizama zaštite u obezbeđivanju nediskriminacije, do uključivanja potreba i zahteva vezanih za povratak u procese razvoja i planiranja budžeta na opštinskom i centralnom nivou.

Opštinske strategije povratka za 2007. godinu izradile su i usvojile 22 opštine, a još četiri čeka na usvajanje. Realizacija ovih strategija i dalje je nezadovoljavajuća zbog nedostatka finansijskih sredstava. Do sada je u ovoj godini pokrenuto šest organizovanih

projekata povratka u vrednosti od 3,7 miliona evra za povratak 140 porodica u Lipljan, naselje Abdulah Preševa u Gnjilanu, Vučitrn, Berkovo (Klina), Dobri Dub i Nakarade (Kosovo Polje), i Klinavac (Klina).

Ipak, broj pripadnika manjinskih zajednica koji se vraća opada. Veliki broj IRL i izbeglica, koji su napustili svoje domove 1999. godine, izabrali su, nakon više od sedam godina izbegličkog života, da se za stalno nastane u mestima u kojima trenutno prebivaju ili negde drugde van Kosova. Ovakav razvoj događaja odražava se na broj dobrovoljnih povratka kosovskih Srba i Bošnjaka i pripadnika zajednica Roma, Aškalija i Egipćana koji se očekuje u 2008. godini.¹⁰

I pored ovakvog scenarija, PIS su rešene da obezbede sprovođenje mera u cilju podrške poboljšanju bezbednosne situacije za povratnike na Kosovu, posebno za zajednicu kosovskih Srba. Napori na jačanju pravosuđa, poboljšanje pristupa imovini, dodeljivanje statusa zvaničnih jezika jezicima manjina na opštinskom nivou, programi zapošljavanja i obuka Kosovske policijske službe (KPS) predstavljaju deo aktivnosti na poboljšanju bezbednosti zajednica i povećanju poverenja zajednica u vladavinu prava i mehanizme sprovođenja zakona.

Rad policije u zajednici

KPS je ključna institucija u obezbeđivanju efektivne bezbednosti za povratnike. Ona obavlja svoju ulogu u stvaranju održivih uslova tako što sprovodi mere za zaštitu interesa manjina i povratnika i podržava proces pomirenja zajednica. U protekle dve godine, UNMIK i PIS su nastojali da poboljšaju bezbednost zajednica i u tom cilju su razvili i ojačali postojeće mehanizme bezbednosti. Ključ rešenja bezbednosnih problema povratnika je aktivno učešće svih zajednica u održavanju dobre bezbednosne situacije. Zato KPS i Kosovski zaštitni korpus (KZK) aktivno nastoje da zaposle pripadnike svih zajednica.¹¹ Rad policije u zajednici proširen je osnivanjem opštinskih odbora za bezbednost zajednica i lokalnih odbora za javnu bezbednost, kako je predviđeno Uredbom UNMIK 2005/54. U svakoj policijskoj stanici KPS postoji Odeljenje za zajednice i službenik za zajednice. Službenik čiji je zadatak da radi u bliskom kontaktu sa lokalnim stanovništvom postavljen je u svakom selu na Kosovu.

Sloboda kretanja

Sloboda kretanja za pripadnike manjinskih zajednica je dodatno poboljšana povećanjem broja linija u humanitarnom autobuskom prevozu. Humanitarna autobuska služba preveze mesečno 28.500 putnika, a Kosovska železnica 32.000 putnika. Osim toga, 13. juna 2007. godine, uz podršku opštine, pokrenuta je komercijalna autobuska linija koja povezuje Gračanicu sa srpskim selima severno od Prištine.

U periodu od januara do marta 2007, OEBS je uočio i izvestio da je na 13 nadziranih linija humanitarni autobuski prevoz funkcionisao relativno dobro i putnici su uglavnom zadovoljni kvalitetom usluga. Iako u pojedinim slučajevima nema dovoljnog broja sedišta

¹⁰ Mesečni statistički podaci UNHCR o dobrovoljnom povratku na Kosovo

¹¹ Trenutno su 10,22% pripadnika KPS-a kosovski Srbi, 3,10% kosovski Bošnjaci, 1,19% kosovski Turci, 0,52% kosovski Goranci, 0,32% kosovski Romi, 0,29% kosovske Aškalije i 0,10% kosovski Egipćani. Izvor – Kosovska policijska služba.

i autobusi budu prenatrpani, većini korisnika su ove usluge redovno dostupne.¹² Budući da je sloboda kretanja poboljšana, povratnici srpske nacionalnosti mogu da posećuju glavne gradske centre i da komuniciraju sa kosovskim Albancima dok trguju, koriste lokalne banke i opštinske i komunalne usluge.

Od 1. januara 2007, odgovornost za sistem prevoza preuzelo je Ministarstvo saobraćaja i poštanskih i telekomunikacionih usluga (MSPT), nakon što su UNMIK i PIS potpisali Operativni dogovor o prenosu odgovornosti za humanitarni prevoz manjinskih zajednica na Kosovu. PIS, dakle, obezbeđuju dalje pružanje ovih usluga i njihov institucionalni okvir za podršku ovom sistemu trenutno je u poslednoj fazi izrade. Ipak, osećaj straha zbog eventualnih bezbednosnih incidenata i dalje postoji među pojedinim pripadnicima zajednice kosovskih Srba. Oni uglavnom ostaju ili putuju samo unutar područja u kojima su Srbi većina.

Povraćaj imovine

Za rešenje pitanja povraćaja stambene imovine UNMIK je prvo osnovao Direkciju za stambena i imovinska pitanja (DSIP) i Komisiju za stambene i imovinske zahteve (KSIZ) da rešavaju pitanje povraćaja stambene imovine nakon konflikta. Uprkos teškoćama sa kojima se ova institucija sretala prvih godina, HPD/HPCC je uglavnom ispunila svoj mandat. DSIP/KSIZ je sprovela 28.828 odluka donetih po zahtevima u vezi sa stambenom imovinom (98,9% od ukupno 29.741 predmeta).¹³ Preostale 332 odluke biće sprovedene u narednim mesecima.¹⁴ Razlog za odlaganje njihovog sprovođenja je tekući proces preispitivanja ovih odluka. Poznato je da u ovim slučajevima "sprovođenje" ne znači i da je podnosilac zahteva automatski ponovo došao u posed (i/ili povraćaj) svoje imovine. To može da znači:

- a) da je vlasnik problem rešio sam i da mu više nisu potrebne usluge DSIP (što obično podrazumeva prodaju);
- b) da je imovina uništena tako da upravljanje njom nije potrebno;
- c) da imovinom upravlja DSIP;
- d) da je predmet odbijen; ili
- e) da je vlasnik stupio u posed imovine.

Saglasno svom mandatu, DSIP/KSIZ razmatraju isključivo one zahteve koji se odnose na stambenu imovinu pogođenu konfliktom. Dok nepokretna imovina, okarakterisana kao stambena spada u nadležnost DSIP/KSIZ-a, poljoprivredna i komercijalna imovina u privatnom vlasništvu izostavljena je iz ovog procesa. U cilju promene takve situacije, i u skladu sa primedbom Kaia Eidea u njegovom "Sveobuhvatnom pregledu situacije na Kosovu" ("Izveštaj Kaia Eidea), 4. marta 2006. godine, Uredbom UNMIK-a 2006/10, koja je kasnije zamenjena Uredbom UNMIK-a 2006/50, osnovana je Kosovska agencija za imovinu (KAI) koja je nasledila DSIP/KSIZ. KAI je nezavisna lokalna institucija koja ima mandat da rešava preostale sporove proistekle iz konflikta, a koji se odnose na stambenu, komercijalnu i poljoprivrednu imovinu u privatnom vlasništvu.

¹² Na svakoj od 16 postojećih linija humanitarnog autobusnog prevoza saobraća 1-2 autobusa.

¹³ Period od januara 2001. do oktobra 2007. godine.

¹⁴ Konačan izveštaj Komisije za stambene i imovinske zahteve za 2007. godinu.

KAI ima Izvršni sekretarijat, Nadzorni odbor i Komisiju za imovinske zahteve (KIZ) koja ima odlike pravosudnog organa sastavljenog od dvoje međunarodnih članova i jednog stanovnika Kosova. Učešće PIS-a u administrativnom nadzoru i načinu rada KAI obezbeđeno je imenovanjem dva člana Nadzornog odbora od strane premijera Kosova.

Na dan 1. juna 2007., doneto je Administrativno naređenje UNMIK-a br. 2007/5 za sprovođenje Uredbe UNMIK-a br.2006/50 u cilju definisanja detaljnih proceduralnih uputstava za delovanje glavnih organa u KAI.

Na dan 14. maja 2007, SPGS je imenovao članove KIZ-a. Rešavanje zahteva predstavlja prvu fazu procesa koji je neophodan za povratak prava i stvaranje uslova za održivi povratak. U procesu rešavanja sporova, KIZ donosi odluku u vezi sa spornom imovinom uzimajući u obzir vlasnička prava, prava na korišćenje imovine i prava na zakonito posedovanje. Nakon što dobiju rešenje o pravu vlasništva, uspešni podnosioci zahteva mogu da registruju potvrđeno pravo vlasništva u Kosovskom registru prava na nepokretnu imovinu. Odluke KIZ-a su konačne ukoliko se protiv njih ne uloži žalba. Za razliku od prethodnog mehanizma DSIP/KSIZ-a, na odluke Komisije mogu se uložiti žalbe Vrhovnom sudu, koje rešava veće od troje sudija, dvoje međunarodnih i jedan lokalni. Ono što je najbitnije je da odluke KIZ-a predstavljaju utvrđivanje prava vlasništva, te, shodno tome, strane koje su bile uspešne u sporu i dobiju rešenje KIZ-a u svoju korist mogu da registruju svoje vlasništvo (ili pravo na korišćenje) u Kosovskom registru prava na nepokretnu imovinu. Informacije o podnošenju zahteva i pristup službi za primanje zahteva obezbeđeni su preko kancelarija KAI, mobilnih timova na Kosovu i van Kosova, kampanja nevladinih organizacija i međunarodnih agencija, kao i preko PIS-a. Od septembra 2007, KAI je primila više od 27.494 zahteva u vezi sa stambenom, poljoprivrednom i komercijalnom imovinom u privatnom vlasništvu.

Rešavanje imovinskog zahteva ne podrazumeva automatski povratak raseljenih lica. Zakoniti vlasnici možda ne budu u stanju ili, zbog bezbednosnih razloga, ne žele da ponovo uzmu u posed svoju imovinu, što dovodi do ponovnog nezakonitog zaposedanja imovine. U ovakvim slučajevima važeći zakonski propisi dozvoljavaju da policija deluje po službenoj dužnosti kako bi iselila nezakonitog stanara.¹⁵ Ipak, da bi ovakav razvoj događaja bio sprečen, UNMIK je zatražio da standardna operativna procedura KPS bude revidirana kako bi se obezbedilo adekvatno sprovođenje zakona u skladu sa "13 prioriteta Kontakt Grupe u primeni standarda". Pored toga, Kosovska agencija za imovinu je odredila službenika čiji je glavni zadatak da, u saradnji s policijom, prati slučajeve ponovnog zaposedanja.

Sprovođenje odluka KIZ-a po zahtevima koji se odnose na zemljište zahtevaće osim prisilnog iseljenja iz zatvorenih objekata i druge pravne lekove koji pored ostalog uključuju stavljanje imovine pod upravu, ugovore o zakupu, oduzimanje i rušenje bespravno izgrađenih objekata i aukciju, što će pospešiti i obezbediti vraćanje imovine zakonitim vlasnicima. U vezi s ovim treba pomenuti i uspešnu realizaciju programa za iznajmljivanje stambenog prostora, čime je obezbeđen redovan mesečni prihod

¹⁵ Član 13.6 Uredbe UNMIK-a 2000/60 i član 16.5 Uredbe UNMIK-a 2006/50.

zakonitom vlasniku imovine koji je odlučio da trenutno ne želi da uđe u posed svoje imovine iz više razloga. Lice koje zauzima imovinu uplaćuje određeni novčani iznos u fond koji se vodi na ime KAI, iz kojeg ona zatim isplaćuje kiriju zakonitom vlasniku. Uzimajući u obzir iskustvo DSIP/KSIZ-a, verovatno je da će u procesu koji vodi KAI, upravljanje zemljištem biti primaran metod sprovođenja odluka KIZ.

Zapošljavanje

U julu 2005, UNMIK, Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) i PIS potpisali su Memorandum o razumevanju za sprovođenje programa povratka uz podršku Vlade Kosova. Memorandum o razumevanju stvorio je okvir za sprovođenje projekta Održivog partnerstva za pomoć povratku na Kosovo u vrednosti od 8.800.000 evra obezbeđenih iz Konsolidovanog budžeta Kosova. Program pruža pomoć pojedinačnom, spontanom, organizovanom i grupnom povratku. Pored pomoći vezane za stambeni smeštaj i razvoj zajednice, program u sebi sadrži i mogućnost socijalno-ekonomske pomoći.

Prema podacima SZK-a, Kosovo ima najvišu stopu nezaposlenosti na Zapadnom Balkanu, više od 40%. Stanovništvo Kosova je veoma mlado (polovina stanovnika ima manje od 25 godina), i približno 30.000 novih lica pojavi se svake godine na tržištu rada u potrazi za poslom. U takvoj situaciji, prepreke u zapošljavanju su čak i veće za pripadnike manjinskih zajednica koji imaju ograničeno ili nikakvo znanje jezika većine i koji se ne osećaju sigurno da bi se u sopstvenom aranžmanu kretali slobodno. Ovo važi i za povratnike koji godinama žive van Kosova i slabo su upozantni sa načinom na koji javne institucije funkcionišu.

Ministarstvo PIS-a za rad i socijalno staranje je partner u sprovođenju programa UNDP-a za zapošljavanje, preko lokalnih i regionalnih kancelarija za zapošljavanje. Krajem 2006., nakon dve godine delovanja, zahvaljujući ovom programu stvoreno je 5.000 radnih mesta i sklopljeno 800 partnerstava sa preduzećima u privatnom sektoru. Program nudi obuku na radu, obuku pre zapošljavanja, subvencije za zapošljavanje i program stažiranja. Prema podacima UNDP-a, 30% korisnika ovog projekta su iz manjinskih zajednica. Dva specijalizovana programa deo su ovog programa zapošljavanja. Prvi, "Podrška poljoprivrednim organizacijama", pomaže poljoprivrednicima da se udruže u poljoprivredne zadruge, pruža tehničku pomoć, bespovratnu novčanu pomoć i obuku. Drugi, "Program aktivnog tržišta rada", osmišljen je kao odgovor na visoku stopu nezaposlenosti. Informacije o načinu prijavljivanja za ovaj program mogu se naći i na srpskom jeziku i u kancelarijama za zapošljavanje u mestima naseljenim manjinama.

Preporuka Saveta Evrope br.10: Raditi na oblikovanju fleksibilnijih programa pružanja pomoći kako bi se pripadnicima manjinskih zajednica bolje garantovala sloboda izbora mesta na Kosovu u kojem žele da žive.

Povratak u matično mesto uvek je primarni cilj u procesu povratka. PIS iznova potvrđuje pravo svakog raseljenog pojedinca da se vrati u mesto iz kojeg potiče. To je najtrajnije rešenje za sva raseljena lica. U Revidiranom priručniku za održiv povratak takođe je

odobreno pružanje pomoći za rekonstrukciju sekundarnih stambenih objekata iz perioda pre 1999. godine. Međutim, pomoć za stambenu izgradnju ne bi trebala da bude odobrena ako je član domaćinstva vlasnik stambene imovine na Kosovu kojoj članovi domaćinstva mogu slobodno da pristupe ili ako je vlasnik imovine u Srbiji ili Crnoj Gori.

Štaviše, u Revidiranom priručniku za održiv povratak naglašen je princip da raseljena lica treba da donesu odluku u vezi sa mestom boravka slobodno i na osnovu obaveštenosti i u priručniku se preporučuje da šeme pružanja pomoći treba da budu na raspolaganju onima koji žele da se vrate u druga mesta koja nisu njihovo mesto porekla.¹⁶ Stoga je u Revidiranom priručniku za održiv povratak predviđena mogućnost lokalne integracije u oblasti porekla i/ili naseljavanje na lokaciji koja nije lokacija raseljenja i ranijeg doma, čime se proširuje kriterijum za selekciju korisnika.

UNMIK i PIS su međutim svesni da Revidirani priručnik za održiv povratak ne sadrži konkretne procedure koje treba slediti u slučajevima dodeljivanja zemljišta i pružanja pomoći u stambenoj rekonstrukciji ili obezbeđivanju stambenih jedinica za raseljena lica u oblastima koje nisu njihovo mesto porekla. To je imalo razne posledice po projekte za povratak, kao na primer u slučajevima izgradnje na opštinskom zemljištu bez urbanističkih i građevinskih dozvola i prilikom dodele zemljišta. Da bi se procenile mogućnosti za uspostavljanje jasnijih procedura možda će biti neophodna saradnja sa katastarskim odeljenjem.

Preporuka Saveta Evrope br. 11. Uvesti mere za pružanje pomoći i jasnije dodeljivanje institucionalnih odgovornosti radi osiguranja poboljšane integracije onih lica koja pripadaju manjinskim zajednicama i koja su prinudno vraćena na Kosovo.

Kao veliki korak u omogućavanju reintegracije prinudno vraćenih pojedinaca u kosovsko društvo, PIS su 10. oktobra 2007. godine odobrile Strategiju za reintegraciju lica koja su prinudno vraćena na Kosovo iz zemalja domaćina. Osim pružanja hitne pomoći odmah po dolasku, strategija ima za cilj da osigura održiva i trajna rešenja za potrebe repatrijiranih lica u oblasti zdravstva, obrazovanja, zapošljavanja, pravne reintegracije, socijalnog staranja i pitanjima u vezi sa stanovanjem i imovinom. Ona se takođe bavi potrebama ugroženih delova društva i manjinskih zajednica. U strategiji je posebno preporučeno preduzimanje afirmativnih postupaka za manjinske grupe u oblastima zapošljavanja, obrazovanja, pravne reintegracije i drugim oblastima.

Strategija je bila potrebna zbog činjenice da se prinudno vraćeni pojedinci suočavaju sa mnogim problemima nakon njihovog dolaska na Kosovo, a koji se odnose na pristup socijalnoj pomoći i registraciji građana i zato što količina takve pomoći koja se pruža prinudno vraćenim stanovnicima Kosova, a posebno Romima, Aškalijama i Egipćanima, često nije adekvatna. Veoma mali broj opština, ako to uopšte i čine, u svoje budžete uključuje troškove u vezi sa reintegracijom prinudno vraćenih lica i lica koja su se dobrovoljno vratila, a umesto toga prednost daju traženju posebnog finansiranja za takve aktivnosti. Ogromna većina međunarodne pomoći usmerena je ka pružanju pomoći dobrovoljnom povratku. Trenutno, uprkos uspostavljenom okviru smernica, nije razvijen

¹⁶ Revidirani priručnik za održiv povratak, str. 8

nijedan akcioni plan niti su izdvojena budžetska sredstva za pružanje bilo kojih specifičnih programa pomoći za prinudno vraćena lica.

Strategiju je izradio međuministarski upravni odbor kojem su zajedno predsedavali Ministarstvo unutrašnjih poslova i Kancelarija UNMIK-a za zajednice, povratak i manjine i on je obuhvatao predstavnike iz Ministarstva za rad i socijalno staranje, Ministarstva za životnu sredinu i prostorno planiranje, Ministarstva za lokalnu upravu, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva zdravlja, Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije, međunarodnih organizacija i njihove međunarodne i lokalne stručnjake.

Preporuka Saveta Evrope br. 12. *Preduzeti dalje hitne mere za rešavanje alarmantne zdravstvene situacije Roma koji žive o olovom zatrovanom severnom Kosovu, davanje prednosti očuvanju blagostanja i zdravlja dotičnih Roma i preduzimanje dodatnih mera za olakšavanje povratka Roma i sprečavanje takvih zdravstvenih rizika u budućnosti.*

Radi rešavanja zdravstvene situacije Roma koji žive u olovom zatrovanim kampovima na severu Kosova, u proleće 2006. godine je ukupno 91 porodica (400 pojedinaca) bila premeštena u kamp Osterode. Detaljno sagledano, ovaj broj obuhvata 43 porodice (198 pojedinaca) iz Žitkovca, 22 porodice (80 pojedinaca) iz kasarne Kablar i 26 porodica (122 pojedinaca) iz Česminog Luga. Zgrade u kampu Osterode (koji je nekada koristio francuski kontingent KFOR-a) su obnovljene, očišćene i opremljene nameštajem. Osim toga, zdravstvena situacija je tokom godinu dana bila pod stalnim praćenjem od strane stručnjaka Svetske zdravstvene organizacije u saradnji sa rukovodstvom kampa iz Norveške crkvene pomoći i odeljenjem UNMIK-a za civilnu administraciju kako bi se osiguralo da lica zatrovana olovom dobijaju medicinski tretman, uključujući i snabdevanje svežom hranom.

Interno raseljeni Romi koji još uvek žive u kampu Osterode (njih približno 700) svakodnevno dobijaju medicinsku pomoć od strane dvaju lekara koji rade direktno u kampu. Osim medicinske pomoći, lekari prate i uslove života i vrše analize krvi. Romske porodice koje žive u kampu Žitkovac i kasarni Kablar i koje odbijaju da se presele u kamp Osterode još uvek imaju pristup lekarskim uslugama u tom kampu.

Preduzeti su dalji naponi u rekonstrukciji individualnih kuća i izgradnji stamennih blokova u bivšoj "Romskoj Mahali" (Projekat povratka u Romsku Mahalu) u južnoj Mitrovici kako bi se omogućio povratak za Rome koji su IRL. U martu 2007. godine devet porodica (51 pojedinac) preselile su se iz kampa Osterode u kamp u južnoj Mitrovici. Štaviše, još devet porodica (48 pojedinaca) iz Osterodea i Česminog Luga treba da se vrate u obnovljenu Romsku Mahalu u južnoj Mitrovici do kraja oktobra 2007. godine. Tokom procesa selekcije korisnika, opštinska komisija za selekciju posebnu pažnju obraća na najugroženije slučajeve, a posebno na slučajeve osoba koje su zaražene olovom.

Do kraja septembra 2007. godine Projekat za povratak u Romsku Mahalu je omogućio povratak 164 lica u stambene zgrade, dok se 165 Roma vratilo u njihove obnovljene

privatne kuće. Investiranje u projekat povratka je održivo rešenje za sprečavanje budućih zdravstvenih kriza pošto se njime obezbeđuje odgovarajući stambeni smeštaj za one ljude i porodice koje su i dalje izložene riziku od kontaminacije olovom. S tim u vezi, skupština opštine je odobrila urbanistički plan za "Romsku Mahalu" kojim je predviđena dalja izgradnja pet stambenih blokova. Zbog budžetskih ograničenja ovaj urbanistički plan tek treba da bude realizovan.

Nakon završetka druge faze povratka koja je planirana za oktobar 2007. godine, Projekat povratka u Romsku Mahalu će preuzeti opština i Tim Ujedinjenih nacija za Kosovo koji se sastoji od 13 agencija Ujedinjenih nacija predvođenih od strane UNDP-a (zamenjuje nekadašnji tim koji su činili opština, UNMIK, UNHCR i OEBS).

Pitanja kulture manjina i medija

Preporuka Saveta Evrope br. 13. Proširiti napore u zaštiti verskih lokaliteta od bilo kakvih incidenata uz istovremeno sprovođenje važnog procesa rekonstrukcije oštećenih lokaliteta.

Privremene institucije samouprave su izrazile svoju punu podršku zaštiti verskog i kulturnog nasleđa koja je predviđena Ahtisarijevim sveobuhvatnim predlogom. U toku su izrada nacarta zakona i aktivnosti na terenu u saradnji sa međunarodnom zajednicom radi sprovođenja specijalnih zaštitnih mera za obezbeđivanje bezbednosti i funkcionisanja kulturnih i verskih lokaliteta, kao i radi očuvanja njihove istorijske, kulturne i prirodne sredine putem sprečavanja bilo kakve štetne i nezakonite izgradnje u njihovoj blizini ili oko njih.

Bezbednosni incidenti, napadi i vandalski činovi događali su se u raznim regionima, kao što je napad ručnim bacačem granata na manastir Visoki Dečani u martu 2007. godine. Ovaj incident je bio odmah osuđen od strane lokalnih i centralnih organa vlasti. Kosovska policijska služba je pokrenula i završila istragu hapšenjem počinioca. U Istoku je nakon krađe metalne oplata sa krova predsednik skupština opštine 1. aprila 2007. godine izdao obaveštenje za štampu u kojem je osudio taj čin i pozvao na poštovanje i toleranciju prema svim veroispovestima. Iako su uopšteno gledano napadi na verske i kulturne lokacije na Kosovu ređi nego proteklih godina, potreba za jačanjem zaštite takvih lokaliteta još uvek predstavlja prioritet. Takođe treba istaći da se ovaj vid napada ne vrši samo na lokalitete Srpske pravoslavne crkve. Brojni drugi lokaliteti koji pripadaju drugim veroispovestima predstavljaju ciljeve napada radi krađe metalnog krovnog pokrivača i verskih predmeta. Na žalost, mnogi od tih lokaliteta nemaju ugrađene sisteme za zaštitu od krađe što ih čini izloženim tim oblicima kriminala.

Privremene institucije samouprave su preduzele razne mere za jačanje zakonodavnog okvira za zaštitu kulturnih i verskih lokacija. U tu svrhu su maja 2007. godine PIS uspostavile radnu podgrupu za kulturno nasleđe (RPG) uz podršku jedne tehničke grupe. Cilj RPG je da utvrdi neophodne korake za sprovođenje Dodatka V Ahtisarijevog

sveobuhvatnog predloga¹⁷ zasnovane na važećem zakonu Kosova u vezi sa kulturnim nasleđem i slobodom veroispovesti. Zamenik ministra iz Ministarstva za kulturu, omladinu i sport (MKOS) i predstavnik Međunarodne civilne kancelarije (MCK) zajedno predsedavaju grupom u čijem radu učestvuju i predstavnici Kabineta premijera (KP), Ministarstva za zaštitu životne sredine i prostorno planiranje (MZZSPP) i drugi ključni akteri iz međunarodne zajednice.

Štaviše, tehnička grupa pri RPG izrađuje nacrt Zakona o uspostavljanju specijalnih zaštitnih zona (ZUSZZ) u koji je ugrađen veći broj relevantnih odredaba iz Dodatka V Ahtisarijevog sveobuhvatnog predloga. Zakonom se utvrđuje uspostavljanje takozvanih "Specijalnih zaštitnih zona" (SZZ) oko 45 verskih lokaliteta koji su utvrđeni u Ahtisarijevom predlogu za posebnu zaštitu. Određene aktivnosti će unutar tih SZZ biti zabranjene. Određene druge aktivnosti mogu ili ne mogu da budu zabranjene nakon postizanja dogovora opštinskih vlasti i Srpske pravoslavne crkve. Iako Srpska pravoslavna crkva nije zastupljena u RPG, ona je u kontaktu sa kopredsedavajućim RPG i izrazila je svoje pozitivno mišljenje o nacrtu zakona. Predviđen je Savet za sprovođenje i praćenje koji će *između ostalog* pratiti i pružati pomoć u sprovođenju ovog zakona.

Tokom jedne slične aktivnosti, MZZSPP je usvojilo akcioni plan za usklađivanje zakonodavstva i aktivnosti prostornog planiranja u vezi sa ZUSZZ. Osim utvrđivanja važećih zakona na Kosovu koji trebaju da budu usklađeni, MZZSPP je utvrdilo mere za uvođenje SZZ u prostornom planiranju. Na centralnom nivou, MZZSPP je zajedno sa Institutom za prostorno planiranje postiglo dogovor u vezi sa prostornim planom Kosova, kao što je uvođenje SZZ-a u mapu i katastarske planove. Na lokalnom nivou, akcioni plan predviđa uvođenje SZZ-a u lokalne planove i razmatranje opštinskih, urbanističkih i regulatornih planova u tu svrhu. Akcionim planom je takođe predviđeno obučavanje opštinskih službenika i službenika vlade u vezi sa prostornim planiranjem i zakonodavstvom o prostornom planiranju, kao i organizovanje kampanje za podizanje svesti koja je usmerena ka zajednici koja živi u predviđenim SZZ-om.

Kosovska policijska služba će biti odgovorna za bezbednost kulturnih i verskih lokaliteta. Trenutno je u fazi izrade Standardno radno naređenje KPS-a uz pomoć UNMIK policije. U njemu su sadržana uputstva za regionalne komandire, komandire policijskih stanica i jedinica u vezi sa sprovođenjem procena bezbednosti i nivoom reagovanja na sve bezbednosne incidente na kulturnim i veskim lokalitetima.

U očekivanju usvajanja odgovarajućeg okvira, premijer je 12. septembra 2007. godine potpisao Administrativno uputstvo (AU) br. 2007/11 kojim je privremeno zabranio izgradnju u predviđenim SZZ. U uputstvu su navedene razni lokaliteti koji će biti proglašeni za SZZ i koji su obuhvaćeni Dodatkom V Ahtisarijevog predloga. Takođe je zabranjen i jedan niz aktivnosti koje obuhvataju komercijalnu izgradnju ili razvoj kao što su zgrade koje su više od objekta, izgradnja puteva, skladišta, prodavnica restorana itd. Uviđeno je da postoji zakonski vakuum pošto Administrativno uputstvo ne obuhvata sprovođenje mera u slučaju kršenja njegovih odredbi, niti su predviđeni važeći propisi za izgradnju koja je već započeta unutar SZZ. Nije poznato da li će biti usvojene bilo kakve

¹⁷ Dodatak V, Versko i kulturno nasleđe

zakonske mere kako bi se obezbedila nadoknada ili rešavali drugi imovinski sporovi pokrenuti od strane vlasnika koji su pogođeni zabranom korišćenja imovine koja je predviđena da bude obuhvaćena u SZZ.

Pozitivan događaj predstavlja Uredba UNMIK-a br. 2006/52 o proglašenju zakona o kulturnom nasleđu¹⁸ (ZKN). Zakon o kulturnom nasleđu ima za cilj regulisanje delokruga kulturnog nasleđa u vezi sa očuvanjem, zaštitom, javnim pristupom, komunikacijom i obezbeđivanjem neophodnih sredstava tako da to nasleđe uživa status istorijskog i kulturnog spomenika (član 1.4). U vezi sa poštovanjem zakona, opštinske i centralne vlasti imaju obavezu da čuvaju, štite i konzerviraju sve lokalitete kulturnog nasleđa od istorijske i kulturne vrednosti, uključujući i versko nasleđe.

Dana 24. avgusta 2006. godine stupila je na snagu Uredba UNMIK-a br. 2006/48 o proglašenju Zakona o slobodi veroispovesti na Kosovu.¹⁹ Pošto sada postoji zakon o slobodi veroispovesti, Kosovo sada ima platformu za izgradnju klime međusobne tolerancije i poštovanja među vernicima iz različitih zajednica, kao i između vernika i onih koji ne veruju. U njemu su ugrađeni svi međunarodni standardi slobode veroispovesti i njime su utvrđene vrednosti verske neutralnosti i verske autonomije putem davanja osnovnog priznanja prava vlasništva i posedovanja verskim zajednicama u vezi sa mestima na kojima vrše svoje obrede (članovi 8.1 i 12.3) kao i zaštita od krivičnih dela (čln 4.2). U Zakonu o slobodi veroispovesti se ne pominje aktivna zaštita verskih lokaliteta, kao što je uspostavljanje zaštitnih zona, zaštićenih zona, konzervacija, restauracija i zaštita, kao što je zakonskim okvirom predviđeno u ZKN-u. Međutim, predviđeno proglašenje nacrta ZUSZZ-a će obezbediti bezbednost i funkcionisanje svih verskih lokaliteta i očuvanje njihove istorijske i kulturne sredine putem sprečavanja štetnih aktivnosti u njihovoj neposrednoj blizini ili oko njih.

Rekonstrukcija oštećenih lokaliteta

Proces rekonstrukcije lokaliteta koji su oštećeni tokom nereda 2004. godine je uznapredovao od 2005. godine. U martu 2004. godine oštećeni su lokaliteti Srpske pravoslavne crkve. Privremene institucije samouprave su izdvojile četiri miliona evra za proces rekonstrukcije i još dva miliona evra su izdvojena od strane Evropske agencije za rekonstrukciju. Komisija za sprovođenje rekonstrukcije (KSR), koja se sastoji od više aktera, uspešno je izvršila radove na sedam prioriternih lokaliteta i intervenisala je na svim verskim lokalitetima radi sprečavanja dalje štete. U toku je tenderski proces za završetak rekonstrukcije na preostalim lokalitetima. Svi radovi treba da budu završeni do kraja 2008. godine.

Komisija za sprovođenje rekonstrukcije je u 2005. godini sprovela zaštitne mere na 31 od 34 lokaliteta. Ti lokaliteti su zaštićeni od daljeg propadanja i na taj način su stvoreni uslovi za dalje intervencije. Komisija za sprovođenje rekonstrukcije je završila popravke na sedam manje ili neznatno oštećenih lokaliteta.

¹⁸ Zakon Skupštine Kosova br. 02/L-88.

¹⁹ Zakon Skupštine Kosova br. 02/L-31.

U 2006. godini, KSR je sprovela obimne rekonstrukcione radove na sedam prioriternih lokaliteta. Najobimnije rekonstrukcije vršene su na episkopskoj crkvi Svetog Đorđa u Prizrenu i crkvi Svetog Nikole u Prištini. Osim toga, izgrađena je zidana ograda oko potpuno uništenog lokaliteta stare crkve u Đakovici.

U 2007. godini, KSR je objavila tendere za dalje rekonstrukcione radove na 12 lokaliteta (trenutno su radovi u toku na sedam lokaliteta) koji bi trebalo da budu završeni do kraja godine i na proleće 2008. godine. Komisija za sprovođenje rekonstrukcije takođe vrši pripreme radove za rekonstrukciju / restauraciju ukrasnih elemenata (fresaka, ikonostasa, ikona) čije je sprovođenje predviđeno tokom 2008. godine.

Osim rekonstrukcije, KSR jer dala svoj doprinos zbližavanju crkvenih vlasti, lokalnih uprava i međunarodne zajednice u vidu jedne efikasne strukture za saradnju i donošenje odluka. Dalje aktivnosti su obuhvatale kampanje podizanja svesti o vrednostima kulturne raznolikosti zajedno sa vladom i razvijanje komponente za izgradnju kapaciteta uporedo sa rekonstrukcionim radovima, a za dobrobit lokalnih institucija, univerziteta, stručnjaka i izvođača radova. Ovo je sprovedeno putem organizovanja radionica i predavanja od strane međunarodnih stručnjaka, poseta lokalitetima, razmene iskustava i objavljivanjem rezultata i aktivnosti KSR-a.

Preporuka Saveta Evrope br. 14. Pojačati mere za pružanje podrške kulturama manjinskih zajednica, uključujući i one brojčano manje zajednice, i obezbeđivanje učešća lica koja pripadaju manjinskim zajednicama u relevantnim procesima donošenja odluka.

Dana 18. avgusta 2006 stupila je na snagu Uredba UNMIK-a br. 2006/44 o Proglašenju Zakona o kulturnim ustanovama.²⁰ Ovaj zakon štiti i unapređuje kulturne ustanove svih zajednica. Kad budu registrovane i počele sa radom u skladu sa zakonom, kulturne ustanove će imati pravo na primanje novčanih sredstava iz Konsolidovnog budžeta Kosova.

Preporuka Saveta Evrope br. 15. Ubrzano obraditi zakasnele zahteve za izdavanjem licence za radio i TV u smislu širenja delokruga i raznolikosti emitovanja za i od strane manjinskih zajednica, i preduzeti dalje korake na obezbeđivanju da sve zajednice imaju jednak pristup emisijama javnog servisa.

Privremena komisija za medije (PKM) je u 2006. godini završila obradu zaostalih zahteva za izdavanje licenci. Osim toga, Žalbeni odbor za medije, koji je uspostavljen u okviru pravnog naslednika PKM, Nezavisne komisije za medije (NKM),²¹ ponovo je razmatrao jednu odluku koja se odnosi na zahtev Goranaca sa juga Kosova. To je dovelo

²⁰ Zakon Skupštine Kosova br. 02/L-57.

²¹ Nezavisna komisija za medije (NKM) uspostavljena je 28. avgusta 2006. godine kao naslednica Privremene komisije za medije (PKM). Nezavisna komisija za medije sastoji se od kancelarije NKM (kojom rukovodi glavni izvršni službenik), sedam članova saveta (pet stalnih članova, dva međunarodna člana) i Žalbenog odbora za medije, konačne izvršne ruke regulatora (jedan predsedavajući iz međunarodne zajednice i dvoje sudija sa Kosova.)

do stvaranja jedne dodatne goranske stanice. Nezavisna komisija za medije nije odobrila nijedan drugi zahtev za licencom ili izmene u vezi sa postojećim stanicama.

Na Kosovu trenutno ima 114 licenciranih radio i televizijskih stanica. Sedam stanica (tri televizijske stanice i četiri radio stanice) imaju licence za emitovanje na celom Kosovu. Preostale stanice emituju na regionalnom ili lokalnom nivou. Prema NKM, 35 tih stanica emituju svoje programe uglavnom na srpskom jeziku, tri na bošnjačkom, dve na goranskom, tri na turskom i jedna na romskom jeziku. Dve stanice nemaju primarni jezik na kojem emituju svoj program i one emituju podjednako na albanskom i na srpskom jeziku (sa dodatnim programima na romskom jeziku). Trideset i četiri stanice emituju svoje programe na više od jednog jezika pored njihovog primarnog jezika na kojem emituju.

Nezavisna komisija za medije je počela sa razvijanjem procesa za sveobuhvatno ponovno izdavanje licenci za celokupni spektar emisionih frekvencija na Kosovu, a očekuje se da će to početi tokom 2008. godine. Formalna politika emitovanja koju je usvojila NKM obuhvata odredbe koje posebno zahtevaju kulturnu i jezičku raznovrsnost, dijalog među zajednicama i pristup od strane manjinskih zajednica emisijama na njihovim dotičnim jezicima.

Nezavisna komisija za medije je odlučila da neće izdavati nove licence pre sveobuhvatnog ponovnog izdavanja licenci. Međutim, NKM je u februaru 2007. godine načinila jedan izuzetak kako bi otvorila tender za prvu radio stanicu na Kosovu koja će program emitovati isključivo na romskom jeziku. Nakon odlaganja zbog žalbe jednog neuspešnog kandidata (žalbu je odbio Žalbeni odbor za medije) uspešnom kandidatu je avgusta 2007. godine data licenca za i očekuje da će do kraja godine početi sa emitovanjem.

Tokom 2007. godine savet NKM je odobrio uredbu kojom se utvrđuje nivo naknade za licence za emitere. Uredbom su ponuđeni popusti emiterima koji opslužuju manjinske zajednice, međutim na to su se žalili neki emiteri koji su smatrali da popusti nisu dovoljni. U odgovoru na žalbu, Žalbeni odbor za medije je oktobra 2007. godine izdao odluku kojom je naložio NKM da ponovo razmotri model naknada za nove licence.

Tokom 2007. godine, NKM je takođe počela sa regulisanjem kablovskog emitovanja na Kosovu. Novi propisi sadrže odredbe koje nude olakšice kablovskim operaterima ako ponude 20% svojih kanala na jezicima manjina.

Kao javni emisioni servis, RTK koji ima jedan televizijski i dva radijska kanala, ima obavezu da emituje 15% svog programskog vremena na jezicima koji nisu albanski. Prema tvrdnjama RTK, udeo njegovog sopstvenog proizvedenog programa na jezicima manjina je 16.4% za televizijske i 18% za radijske programe. Praćenje od strane NKM je pokazalo da je samo 9.8% ukupnog televizijskog programa na jezicima manjina.

Pokrivenost emitovanja RTK zemaljskim putem obuhvata najviše 75% naseljene oblasti Kosova. Prema zakonu je emiter obavezan da to poveća na 90%, uključujući 90% oblasti

u kojima žive manjinske zajednice. Kako bi se smanjila zakonska praznina, RTK od septembra 2006. godine emituje program za manjine u potpunosti preko svog satelitskog kanala. Procenjuje se da oko 90% svih stanovnika Kosova prima neskremblovani satelitski program koji emituje RTK. Iako je program namenjen manjinskim zajednicama sada identičan na zemaljskom i na satelitskom kanalu, isto se ne odnosi na program na albanskom jeziku zbog sporazuma u vezi sa autorskim pravima koji sprečavaju RTK da emituje sportske događaje ili filmove putem satelita. Kako bi dosegao do preostalih 10% stanovništva koje nije pokriveno zemaljskom niti satelitskom mrežom, RTK je ponudio kupovinu satelitskih prijemnika za taj preostali deo stanovništva, ali to do sada nije učinio.

Na lokalnom nivou, međutim, još uvek ima žalbi od strane stanovnika koji žive u udaljenim oblastima ili oblastima koje su loše pokriveno zemaljskim signalom i koji se žale na ograničeni pristup informacijama. Osim problema koji se odnose na prijem signala RTK-a u nekim oblastima, informacije koje pružaju lokalni emiteri su sve manjeg obima, pošto su neke lokalne radio stanice koje emituju program koji je namenjen nealbanskim zajednicama morale da smanje svoje informativne programe zbog finansijskih poteškoća.

Posebnu zabrinust, a posebno u pogledu održivosti, takođe izazivaju manjinske radio stanice zbog činjenice da je kosovski snabdevač električnom energijom KEK ovog leta slao nekim manjinskim stanicama račune za električnu energiju potrošenu tokom poslednjih godina. Na primer, od jedne medijske kuće zatraženo je da plati račun za električnu energiju u iznosu od 24,650.89 evra. Ako KEK bude odlučio da sprovede prinudnu naplatu tih računa, a da stanicama ne ponudi dugoročni plan za otplatu duga, onda bi to moglo da ozbiljno finansijski ugrozi manjinske stanice i medijske kuće sa malobrojnou publikom.

Finansijska budućnost RTK-a je podjednako neizvesna. RTK se uglavnom finansira iz naplate takse za javnog emitera u iznosu od 3.50 evra mesečno po domaćinstvu. Taksu za javnog emitera naplaćuje KEK na osnovu ugovora o pružanju usluga koji je sklopljen između RTK-a i KEK-a. Od 3. avgusta 2007. godine, KEK je dao obaveštenje kojim je raskinuo ugovor o pružanju usluga sklopljen sa RTK-om na dan 8. februara 2008. Ne postoje izgledi za uspostavljanje jednog alternativnog mehanizma finansiranja i za njegovu realizaciju će biti potreban zajednički napor PIS-a, Skupštine Kosova i RTK-a. Taksa za javnog emitera čini oko 80% budžeta RTK. Može se očekivati da će znatno smanjenje ovog budžeta takođe uticati i na kvalitet progama namenjenih manjinama.

Raskidanjem ugovora o pružanju usluga sa KEK-om je takođe pogođen i Fond za podršku manjinskim, multietničkim i ugroženim medijima koji je uspostavljen pri Kabinetu premijera. Prema važećem zakonu, ovaj fond se finansira pet procenata iz takse za javnog emitera i trebao bi da sadrži preko 650,000 evra do kraja 2007. godine. Međutim, KEK do danas nije uplatio nikakva novčana sredstva u ovaj fond i celokupna budućnost ovog fonda je ugrožena ako KEK prestane sa ubiranjem takse za javnog emitera.

Upotreba jezika

Preporuka Saveta Evrope br. 16. *Usvojiti zakonodavstvo o jeziku radi poboljšanja jasnoće i pravne sigurnosti što se tiče upotrebe jezika, uključujući i u vezi sa administrativnim organima, topografskim nazivima i registracijom ličnih imena i jače praćenje poštovanja zahteva u vezi sa jezicima u relevantnim sektorima, uključujući pravosuđe.*

Prema Uredbi UNMIK-a br. 2001/9 o Ustavnom okviru za privremenu samoupravu na Kosovu, i njegovom poglavlju 4, zajednice i njihovi pripadnici imaju pravo da slobodno koriste sopstveni jezici i pismo na Kosovu. To podrazumeva slobodnu upotrebu u obrazovanju, pred sudovima, vladinim agencijama i drugim javnim telima na Kosovu.

Nakon dugotrajnog procesa izrade nacrt, objavljivanje Zakona o upotrebi jezika (Zakon o jezicima) Uredbom UNMIK-a br. 2006/51 od 20. oktobra 2006. godine doprinelo je usklađivanju, pojašnjavanju i sveobuhvatnom regulisanju upotrebe jezika od strane PIS-a i u svim drugim organizacijama koje vrše pružanje javnih usluga i funkcija.

U preambuli je navedeno pozivanje na međunarodne standarde o ljudskim pravima i pravima manjina, na osnovu kojih je izrađen nacrt zakona o upotrebi jezika. Opšte odredbe ovog zakona, članovi 1 – 3, sadrže definicije, principe i uslove za priznavanje specifičnih jezika i lingvističkih prava. Posebne odredbe, članovi 4 – 30, regulišu upotrebu jezika u centralnim institucijama, opštinskim institucijama, u javnim i društvenim preduzećima, tokom sudskih postupaka, u obrazovanju, medijima, u privatnoj sferi, u vezi sa ličnim imenima i jezičkom slobodom. Odredbe koje se odnose na "sprovođenje", članovi 31 – 33, obavezuju kosovsku valdu da uspostavi institucionalne mehanizme, Komisiju za jezike, za nadgledanje sprovođenja zakona i predviđaju sankcije u slučaju nepoštovanja zakona. Prelaznim i konačnim odredbama, članovima 34 i 35, utvrđeno je da PIS nastavlja da koriste engleski jezik tokom perioda administracije UNMIK-a i od PIS-a se zahteva da usvoje detaljne propise za upotrebu jezika u okviru svojih podzakonskih akata, a u skladu sa Zakonom o jezicima.

Članom 2.1 su albanski i srpski jezik i njihova pisma priznata kao službeni jezici na Kosovu koji imaju ravnopravni status u kosovskim institucijama. Shodno članu 2.3 i članu 2.4 priznavanje nekog "službenog jezika opštine" i "jezika koji je u službenoj upotrebi u opštini" zavisi od demografskih pragova, a sa istaknutim izuzetkom turskog jezika koji ima status službenog jezika u opštini Prizren.

Upotreba jezika u centralnim institucijama, Skupštini Kosova i njenim odborima jasno je utvrđena članovima 4 i 5, pri čemu je istaknuta upotreba službenih jezika na ravnopravnoj osnovi. To podrazumeva sledeće obaveze od strane PIS-a: da osigura raspoloživost simultanog prevođenja; da prevodi i arhivira službenu evidenciju, dokumenta i zakone; da prikazuje zvanične nazive javnih institucija na službenim jezicima i da uopšte "osigura da radna sredina bude pogodna za efikasnu upotrebu

službenih jezika od strane službenika i zaposlenih". Što se tiče onih članova vlade i Skupštine Kosova čiji maternji jezik nije jedan od službenih jezika, članovima 4.4 i 5.2 priznato je njihovo pravo da koriste svoj maternji jezik tokom sastanaka u centralnim institucijama i na javnim sastancima koje organizuju te institucije.

Simultano prevođenje redovno je na raspolaganju tokom plenarnih sednica Skupštine Kosova. Što se tiče odbora Skupštine Kosova, tu ima nekih nedostataka što se tiče funkcionisanja opreme ili raspoloživosti prevodilaca.

Članom 5.4 Zakona o jezicima utvrđeno je da svi zakoni koje je usvojila Skupština Kosova moraju da budu izdati i objavljivani na službenim jezicima i na bošnjačkom i turskom jeziku. Vlada Kosova je aprila 2006. godine uspostavila Kancelariju za upravljanje i administraciju Službenim listom PIS-a koja svakog meseca objavljuje Službeni list koji je preveden na pet jezika: na albanski, srpski, turski, bošnjački i engleski jeziku.

Upotreba jezika u opštinskim institucijama regulisana je članovima 7 – 10 Zakona o jezicima. Osim obaveze da obezbede ravnopravnu upotrebu službenih jezika u opštini shodno članu 7, opštine takođe imaju obavezu da obezbede jednak status jezicima drugih zajednica pod uslovima koji su utvrđeni članom 2.3 Zakona o jezicima.²² Međutim, sve do sprovođenja zvaničnog popisa stanovnika, Prizren ostaje jedina opština u kojoj je turski jezik priznat kao dodatni službeni jezik. Članom 8 definisana su prava lica čiji je jezik "jezik koji je u službenoj upotrebi u opštini" u skladu sa članom 2.4. Za sada je turski jezik dobio takvo priznanje u opštinama Mitrovica i Gnjilane. Opštine Dragaš i Peć priznaju bošnjački jezik kao službeni jezik, ali još nisu usvojile uredbu o tome.

Članom 7 Zakona o jezicima jasno je utvrđeno da opštinske uredbe moraju da budu štampane i objavljivane na službenim jezicima opštine. Iako je jedan broj opština uložio vidljive napore u poštovanju važećeg zakona, takođe ima i slučajeva gde se još čeka na prevođenje. Prema Izveštaju o zakonodavnim aktivnostima kosovskih opština objavljenom od strane OEBS-a u avgustu 2007. godine, 17 opština tvrdi da je prevođenje i izdavanje službenih dokumenata na oba službena jezika ili objavljivanje informacija na oba službena jezika unutar i izvan opštinske zgrade teško zbog nedovoljnih i nezadovoljavajućih prevodilačkih kapaciteta.

Upotreba jezika u sudskim postupcima regulisana je članovima 12 – 18 Zakona o jezicima. U januaru 2007. godine je u izveštaju OEBS-a pod nazivom "Prevođenje i tumačenje u pravosudnom sistemu na Kosovu" bilo istaknuto sledeće: a) albanski, srpski i engleski jezik, a prema potrebi i turski jezik, su službeni jezici u sudovima na Kosovu; b) sve zajednice imaju pravo da slobodno koriste svoj jezik i pismo u svim prepiskama koje se odnose na sudske postupke; c) radi uživanja tog prava, lica koja pripadaju tim zajednicama imaju individualno pravo na besplatno tumačenje / prevođenje; i d) sudovi su obavezni da objave znakove, obaveštenja i biltene na svim službenim jezicima.

²² Članom 2.3 utvrđeno je da ako neka zajednica čini pet procenata od ukupnog stanovništva neke opštine u kojoj živi i ako njen maternji jezik nije službeni jezik, onda jezik te zajednice mora da bude priznat kao službeni jezik u toj opštini.

Lična imena, a posebno pravo na njihovo registrovanje pismom maternjeg jezika u javnim registrima na službenom jeziku po izboru lica, priznato je članom 27.1 Zakona o jezicima. Pre postojanja Zakona o jezicima, Administrativnim uputstvom br. 2005/06 (izdatom od strane Ministarstva javnih službi o originalnoj upotrebi ličnog imena u ličnim i javnim dokumentima) i njenim članom 5.1 bio je ograničen obim registracije ličnog imena samo latiničnim alfabetom. Međutim, smatrano je da je isključivo pominjanje latiničnog alfabeta bilo nepomirljivo sa neometanom upotrebom i ravnopravnim statusom srpskog službenog jezika i njegovih pisama, a kao što je utvrđeno članom 2.1 Zakona o jezicima prema kojem su "albanski i srpski jezik i njihova pisma službeni jezici na Kosovu i imaju ravnopravan status u kosovskim institucijama".

Da bi se udovoljilo i drugim zajednicama, a ne samo kosovskim Albancima i kosovskim Srbima, Zakonom o jezicima i njegovim članom 27.2 osigurano je pravo lica koja pripadaju zajednicama čiji jezici nisu službeni jezici da "upišu...originalni oblik svog imena i prezimena pismom prema tradiciji i lingvističkom sistemu njihovog jezika u javnim registrima, ličnim identifikacionim dokumentima i drugim zvaničnim dokumentima". Stoga, pošto postoji Zakon o jezicima, postoji i zakonska osnova za manjinske zajednice da zahtevaju da njihova lična imena budu registrovana na njihovim maternjim jezicima i da se od organa vlasti zahteva da poštuju lingvističku strukturu i pismo dotičnog jezika.

Preporuka Saveta Evrope br. 17. Osigurati da usvajanje novih zakona u vezi sa jezicima bude povezano sa adekvatnim kapacitetima za sprovođenje i da procedure, uključujući i sudske procedure, budu uspostavljene u slučaju nepoštovanja zahteva u pogledu jezika, uključujući i bilo koje nezakonite promene naziva mesta.

Privremene institucije samouprave su uspostavile mehanizme na centralnom i lokalnom nivou kako bi osigurale i pratile sprovođenje Zakona o jezicima i drugih zakona u vezi s njim. Centralna komisija za jezike uspostavljena je pri Kabinetu premijera putem Administrativnog uputstva br. 2007/3. Komisija za jezike, *inter alia*, ima ovlašćenje da prima žalbe i vrši istrage po sopstvenoj inicijativi, da vrši aktivnosti posredovanja u situacijama u kojima je takvo posredovanje neophodno radi osiguravanja sprovođenja zakona, da izdaje pisana upozorenja u slučajevima kada njene preporuke nisu sprovedene u razumnom roku, da podnosi godišnji izveštaj vladi i Skupštini Kosova i da razmatra i pruža preporuke u vezi sa zakonima koji utiču ili mogu da utiču na status ili upotrebu službenih jezika ili jezika zajednica čiji maternji jezik nije službeni jezik, a kao što je utvrđeno članom 32 Zakona o jezicima.

Članstvo Komisije za jezike sastoji se od predstavnika šest ministarstava i jednog predstavnika Skupštine Kosova, a koje sve imenuje premijer kao što je utvrđeno Administrativnim uputstvom. U skladu sa članom 32.10 sastav komisije mora da odražava jezičku raznovrsnost zajednica na Kosovu.

Unutar centralnog izvršnog ogranka, Ministarstvo javnih službi (MJS) prati poštovanje upotrebe jezika na centralnom nivou putem Jedinice za praćenje upotrebe službenih

jezika u centralnim institucijama Kosova (Centralna jedinica za praćenje upotrebe jezika). Ta jedinica je uspostavljena 1. aprila 2005. godine u skladu sa odlukom MJS-a br. 2005/2, a kasnije je dodat i poslovnik rada putem Administrativnog uputstva MJS br. 2006/10 o pravilima i procedurama rada Jedinice za praćenje upotrebe službenih jezika u centralnim institucijama Kosova, a koje je stupilo na snagu 1. septembra 2006. godine. Centralna jedinica za praćenje upotrebe jezika prati poštovanje važećeg zakona o jeziku od strane ministarstava i drugih centralnih institucija. To obuhvata uspostavljanje prevodilačkih jedinica u ministarstvima, raspoloživost opreme za simultano prevođenje i pružanje traženih prevodilačkih usluga u svakom ministarstvu. Da bi se to ostvarilo, Centralna jedinica za praćenje upotrebe jezika vodi mesečnu statistiku o prevodilačkim uslugama i dokumentima prevedenim u ministarstvima i drugim centralnim institucijama i podnosi izveštaj o postignutom napretku i zapaženim nepravilnostima. Administrativnim uputstvom su uvedeni standardni obrasci koje moraju da koriste prevodilačke jedinice, uključujući i "zahtev za pisanim prevodom" i "zahtev za simultanim prevođenjem". Rukovodioci prevodilačkih jedinica koje se nalaze u centralnim institucijama imaju obavezu da koriste propisane obrasce i da podnose mesečni izveštaj Centralnoj jedinici za praćenje upotrebe jezika.

Administrativno uputstvo sadrži detaljne odredbe u vezi sa obukom i stručnim usavršavanjem prevodilačkog osoblja. Tačnije rečeno, Kosovski institut za javnu administraciju (KIJA) je, između ostalih aktivnosti, odgovoran za pružanje kurseva obuke za razvijanje kapaciteta prevodilaca zaposlenih u centralnim i lokalnim PIS. S tim u vezi, Centralna jedinica za praćenje upotrebe jezika je u saradnji sa KIJA odgovorna za utvrđivanje specifičnih potreba za obukom centralnih prevodilačkih jedinica.

Prema tvrdnjama Centralne jedinice za praćenje upotrebe jezika²³, sva ministarstva PIS-a su uspostavila prevodilačke ćelije.²⁴ Trenutni kapaciteti za prevođenje / tumačenje iznose ukupno 68 prevodilaca, od kojih 30 prevodilaca pruža usluge prevođenja tipa albanski-srpski-albanski i 38 prevodilaca pruža usluge tipa albanski-engleski-albanski. Ima pet lekora koji obezbeđuju tačnost prevoda i gramatičku i sintaksičku usklađenost svih dokumenata na albanskom jeziku.

Privremene institucije samouprave razvijaju svoj kapacitet za ocenjivanje potreba za obukom i pružanje stručnog usavršavanja za zaposleno osoblje. Tačnije rečeno, prevodioci polažu jezički test na svaka četiri meseca i ti rezultati se koriste za izradu kurseva za razvoj kapaciteta. Konkretno, MJS i Ministarstvo za lokalnu upravu (MLU) su u 2007. godini u saradnji sa KIJA ponaosob organizovali obuku iz tehnika prevođenja koja je obuhvatala sve prevodioce na centralnom nivou i većinu prevodilačkog osoblja koje je zaposleno u kosovskim opštinama.

Vlada Kosova i KIJA su u 2008. godini razvili plan za razvijanje i pružanje sveobuhvatne obuke za instruktore za tri jezička instruktora KIJA koji će zatim redovno razvijati programe obuke za centralne i opštinske prevodilačke ćelije. U isto vreme, takođe se ukazala potreba za naprednom jezičkom obukom, uključujući i u vezi sa pravnom i

²³ Ministarstvo javnih službi, Centralna jedinica za praćenje jezika, Izveštaj za 2006. godinu.

²⁴ Vidi Dodatak 1.

administrativnom terminologijom koja se koristi u PIS. S tim u vezi, Savet Evrope je pružio obuku PIS-u u vidu intenzivnih naprednih kurseva engleskog jezika koja je sprovedena u periodu između februara i juna 2007. godine.

Unutar centralnog izvršnog ogranka PIS-a, MLU je uspostavilo mehanizam za praćenje poštovanja važećeg zakonodavstva u vezi sa jezicima od strane opštinskih organa vlasti. Jedinica za ljudske resurse MLU ima Sekciju za uključivanje manjina i upotrebu službenih jezika (SUMUSL) koja svakog meseca od opština prikuplja statističke podatke u vezi sa prevedenim dokumentima. Ta statistika se razlaže prema ukupnom broju dokumenata koji je usvojila Skupština opštine²⁵, njeni odbori²⁶, glavni izvršni službenik²⁷ i opštinska odeljenja²⁸ i ona sadrži dodatne informacije o broju zahteva za prevođenje, kao i o broju prevedenih dokumenata i strana. Sekcija za uključivanje manjina i upotrebu službenih jezika (SUMUSL) takođe vodi statistiku u vezi sa kadrovima u opštinskim prevodilačkim jedinicama. To je pre svega jedan statistički pristup radi praćenja i uočavanja pitanja i prepreka u vezi sa upotrebom jezika. Ova sekcija, u koordinaciji sa MJS i KIJA, je takođe angažovana na aktivnostima obuke na centralnom nivou sa ciljem jačanja kapaciteta opštinskih prevodilačkih ćelija.

Odeljenje UNMIK-a za civilne poslove i OEBS su prikupili informacije o kapacitetu službi prevođenja i tumačenja u opštinama (Dodatak III). Od aprila 2007. godine, 24 od 33 opštine i Pilot opštinskih jedinica (POJ) je imalo uspostavljenu prevodilačku jedinicu. Trenutni broj prevodilaca koji su zaposleni u 33 pomenute opštinske uprave iznosi 1.6 prevodilaca po opštini. Prevodilačke jedinice u šest opština imaju najviše 3 – 4 prevodilaca. Štaviše, 24 (73%) opštine su imenovale kontakt osobu za pitanje jezika, što predstavlja koristan resurs za koordinaciju opštinskih inicijativa i smernica u vezi sa upotrebom jezika ili za rešavanje problema u sprovođenju koji se javljaju u toku rada opštinskih institucija.

Uvođenje prevodilačkih ćelija u sve opštine, uključujući Pilot opštinsku jedinicu u Mamuši, neophodno je radi reagovanja na višejezičku sredinu kakva je Kosovo, a posebno u šest opština sa tri službena jezika. U opštinama Priština i Vučitrn turska zajednica je podnela zahtev da dotične skupštine opština dozvole da turskom jeziku bude dodeljen službeni status u opštini. Još se čeka na odluku. Za sada prevodilac za turski jezik nije imenovan u opštinama Gnjilane i Mitrovica. Vlada Kosova poziva relevantne opštinske organe da to pitanje reše i da dodele adekvatne resurse kako bi to obezbedile. To važi i za opštinu Mamuša u kojoj je zaposleni prevodilac preopterećen obezbeđivanjem prevoda i tumačenja sa turskog jezika na službene jezike.

Što se tiče raspoloživosti opreme za simultano prevođenje, 20 (60.6%) opština imaju ugrađenu opremu. U sedam (21.2%) opština potreba za tom opremom nije u skladu sa potrebom bilo kojih ili nekoliko manjinskih zajednica koje žive u opštini ili se nisu vratile u opštinu. Šest (18.2%) opština tek treba da ugrade prevodilačku opremu.

²⁵ Uredbe, odluke, zapisnici i druga pisana dokumenta.

²⁶ Zaključci i predlozi.

²⁷ Zapisnici.

²⁸ Odluke.

Shodno članu 7.3 Zakona o jezicima, opštinske institucije su obavezne da na zahtev omoguće prevođenje sa jednog službenog jezika opštine na drugi službeni jezik tokom sastanaka predstavničkih i izvršnih tela opštine, kao i tokom javnih sastanaka koje organizuje opština. Iako 15 (46%) opština redovno i bez ikavog zahteva pruža simultano prevođenje, u ostalih 12 (36%) opština prevođenje se omogućuje tek na osnovu zahteva. U tri opštine severno od reke Ibar u kojima Srbi predstavljaju većinsko stanovništvo, UNMIK na zahtev pruža simultano prevođenje sa srpskog na albanski jezik. U šest (18%) opština se ne pružaju bilo kakvo usluge prevođenja.

Smanjenje javne potrošnje na Kosovu, kao što je zahtevao Međunarodni monetarni fond, i posledica smanjenja opštinskih budžeta ograničili su potrošnju u opštinama. Međutim, većina ministarstava PIS-a je preuzela obavezu, kao što je istaknuto u matricama izrađenim od strane Jedinica za ljudska prava u vezi sa sprovođenjem FCNM, da se tokom budžetske raspodele resursa mora uzeti u obzir potreba za efikasnim učešćem manjinskih zajednica u vođenju lokalne uprave.

Podzakonski akti lokalne uprave

Sprovođenje Zakona o jezicima zavisi od usvajanja administrativnih uputstava od strane raznih ministarstava²⁹ PIS-a. Osim ako određene odredbe ne zahtevaju raniji krajnji rok, a kao što je navedeno u priloženoj tabeli u dodatku II, i u skladu sa članom 36 Zakona o jezicima, PIS imaju obavezu da takve instrumente usvoje u roku od šest meseci od njegovog proglašenja (20. oktobra 2006. godine), naime do 28. aprila 2007. godine. Od septembra meseca 2007. godine, PIS su usvojile sedam od devet podzakonskih akata. Osim tih specifičnih administrativnih uputstava, a shodno članu 35 Zakona o jezicima, PIS su obavezne da u svojim podzakonskim aktima usvoje detaljne propise u vezi sa upotrebom jezika u skladu sa Zakonom o jezicima. Na osnovu člana 36.1, kosovska Vlada je takođe imala obavezu da sprovede program podizanja javne svesti odmah po proglašenju zakona, a taj program tek treba da bude izrađen i objavljen.

Ministarstvo za lokalnu upravu je usvojilo AU br.2007/06 o Utvrđivanju procedura za primenu Zakona o jezicima. Ovo administrativno uputstvo ima za cilj utvrđivanje procedura za: a) priznavanje jezika koji su u službenoj upotrebi na opštinskom nivou shodno članu 2.4 Zakona o jezicima; b) podnošenje zahteva od strane pripadnika zajednica čiji je jezik u službenoj upotrebi. Administrativno uputstvo sadrži uputstva namenjena opštinama u vezi sa sprovođenjem procedura koje će im omogućiti da priznaju službene jezike (zajednice čiji je udeo u ukupnom broju stanovnika opštine 5% ili veći) i jezika koji su u službenoj upotrebi (zajednice čiji je udeo u ukupnom broju stanovnika opštine od 3% do manje od 5%). Ono takođe sadrži uputstva opštinama u vezi sa procesom priznavanja jezika koji se tradicionalno govore kao službenih jezika, a putem njihovih dotičnih skupština opština.

Dana 11. aprila 2007. godine MJS je usvojilo AU br. 2007/1 o Utvrđivanju administrativnih sankcija za prekršaje Zakona o upotrebi jezika. Shodno članu 1 ovog

²⁹ Vidi Dodatak III.

AU, cilj AU je da se utvrde administrativne sankcije koje će se primenjivati nad PIS u slučajevima kršenja Zakona o jezicima.

Što se tiče priznavanja jezika koji se tradicionalno govore na njihovoj teritoriji, shodno članu 2.4 (poslednji deo) Zakona o jezicima, opštine su u obavezi da usvoje "detaljne propise" u roku od šest meseci od proglašenja zakona. Ta obaveza je istekla 180 dana nakon proglašenja zakona (20. oktobar 2006. godine), naime 19. aprila 2007. godine. Ta odredba nije sprovedena u većini opština. Međutim, očekuje se da su proglašenjem Administrativnog uputstva MLU br. 2007/6 opštine primile uputstva za efikasno usvajanje tih detaljnih opštinskih propisa.

Preporuka Saveta Evrope br. 18. Osigurati postizanje vidljivih rezultata u naporima na okončanju nesigurnosti koju osećaju Srbi i Romi i lica koja pripadaju određenim drugim etničkim zajednicama, a koja ih sprečava u korišćenju njihovog jezika na javnim mestima.

Pripadnici manjinskih zajednica koji zadovoljavaju svoje praktične životne potrebe u opštinama u kojima žive postali su raseljeni ili su se vratili. Sloboda korišćenja njihovog maternjeg jezika na javnim mestima kao što su ulice, prodavnice, pijace, restorani i barovi je pre svega pitanje bezbednosti i slobode kretanja ka oblastima i unutar oblasti koje su naseljene većinskim stanovništvom, bilo da se radi o zajednici kosovskih Albanaca, na većem delu teritorije, ili zajednici kosovskih Srba, uglavnom u opštinama severno od reke Ibar ili o enklavama kosovskih Srba u južnom delu Kosova. Kao drugo, ali ništa manje važno, to je pitanje interakcije i komunikacije između pripadnika manjinske i većinske zajednice. Iako povratak u gradove još uvek predstavlja izazov, u raznim opštinama se postepeno sprovođenje projekata povratka u gradove podudaralo sa poboljšanim uslovima za korišćenje jezika manjinskih zajednica.

Savetodavni odbor FCNM i savet ministara Saveta Evrope su sa pravom zabeležili zabrinutosti koje su izrazili pripadnici određenih manjinskih zajednica u vezi sa njihovom nemogućnošću da koriste svoj maternji jezik na javnim mestima. Situacija u nekim opštinama se znatno poboljšala od vremena događaja iz marta 2004. godine, a lokalni organi vlasti su razvili najbolje prakse posebno u onim opštinama u kojima su uspešno sprovedeni projekti povratka u gradove. Takođe, naponi koje ulažu PIS radi unapređivanja komunikacije među zajednicama, učenje oba službena jezika u obrazovnom sistemu i dugoročna perspektiva da pripadnici svih zajednica dobijaju ne samo obrazovanje na izabranom primarnom službenom jeziku, već i na drugom službenom jeziku, poboljšaće upotrebu jezika zajednica na javnim mestima. Ovo je posebno od velikog značaja ako se želi osigurati i unaprediti mogućnost jezičke interakcije i komunikacija između svih zajednica, a posebno među mlađim generacijama. Prema zapažanjima OEBS-a, praktična sposobnost i samouverenost pripadnika manjinskih zajednica da koriste svoj maternji jezik na javnim mestima i konkretne mere koje sprovode javni organi za promovisanje takvog ishoda variraju širom regiona i opština.

U regionu Peći opštine su preduzele brojne pozitivne inicijative za unapređivanje slobodne upotrebe jezika na javnim mestima. Odluka Skupštine opštine Peć da prizna bošnjački jezik kao službeni jezik opštine i prakse kao što je isticanje naziva ulica na albanskom, srpskom i bošnjačkom jeziku, doprinele su unapređivanju klime rastuće tolerancije prema manjinskim zajednicama i njihovim jezicima.

Opština Klina ja razvila najbolje prakse od posebnog značaja. Od marta 2004. godine, uspešni projekti povratka sprovedeni su u selima Vidanje, Drsnik i Klinavac. Tokom prvih godina nakon sukoba, povratak kosovskih Srba u grad u kojem je nestalo nekoliko kosovskih Albanaca bio je smatran neizvodljivim. U ranoj fazi procesa povratka otvorena javna upotreba srpskog jezika u opštini Klina predstavljala je priličan izazov. Međutim, imenovanje jednog povratnika iz redova kosovskih Srba za šefa Opštinske kancelarije za zajednice u martu 2004. godine i rastući broj povratnika u selima zajedno su doprineli postepenoj promeni stava opštinske administracije prema upotrebi srpskog jezika.

U Gnjilanu jedan broj Srba i Roma posećuje pijacu koja se nalazi u blizini pravoslavne crkve na putu koji vodi do Prištine. Većina njih koristi prevoz autobusima PIS-a za humanitarni prevoz iz okolnih sela. Kosovski Srbi i Romi po pravilu ne koriste kafe barove i restorane, osim onih koji se nalaze duž pomenutog puta i to samo onda kad je prisutan veći broj pripadnika manjinske zajednice. Od događaja iz marta 2004. godine kosovski Srbi i Romi i dalje nerado govore otvoreno na javnim mestima. Kao što je primećeno od strane OEBS-a, oni se uglavnom služe prigušenim i tihim glasovima tokom susreta sa pripadnicima svojih zajednica u oblastima u kojima žive kosovski Albanci i trude se da na minimum svedu svoje stupanje u kontakte sa pripadnicima zajednice kosovskih Albanaca na srpskom jeziku (upiti, taksi itd.). Kosovski Srbi i Romi se takođe suočavaju sa problemima u sporazumevanju pošto sve veći broj stanovnika iz redova kosovskih Albanaca ne razume srpski jezik. Gde god je to moguće, kosovski Srbi biraju pristup prividno neutralnim javnim oblastima, uključujući i međunarodne banke (ProCredit, Raiffeisen), velikim supermarketima i prodavnicama duž glavnih ulica, u blizini zgrade opštine i stanice Kosovske policijske službe i prodavnice u centru grada. Čini se da se pripadnici romske zajednice donekle osećaju lagodnije u oblastima naseljenim kosovskim Albancima i reakcija na njihovo prisustvo se veoma razlikuje od reakcije na prisustvo kosovskih Srba.

U opštini Kamenica opštinski organi doprinose stvaranju i održavanju dvojezičnog srpskog i albanskog okruženja. Opština aktivno podržava okruženje pogodno slobodnoj upotrebi jezika na javnim mestima, pogotovo kroz informisanje na više jezika i inicijative dosezanja. Ove dopunske mere uključuju: angažovanje prevodioca na svim javnim sastancima organizovanim od strane opštine; dostavljanje višejezičkih brošura pripadnicima društva u kojima se govori o pristupu opštinskim službama, kampanje povećanja svesti na više jezika o opštinskim službama i pravima i odgovornostima građana na lokalnim radio stanicama, oglasnu tablu na ulazu u opštinu, sa velikim brojem informacija, na oba zvanična jezika, u vezi sa slobodnim radnim mestima, informaciju o javnim sastancima Skupštine opštine, kao i javnu raspravu o opštinskim uredbama.

Među većinskom zajednicom kosovskih Srba u opštini Štrpce, interakcija između većinske, i manjinske zajednice kosovskih Albanaca, koja živi u posebnim oblastima, ostala je na niskom nivou. Stanovnici iz redova kosovskih Srba uglavnom ne odlaze u sela nastanjena kosovskim Albancima koja se nalaze istočno od punkta KFOR-a u selu Drajkovce. Kada je reč o zajednici kosovskih Albanaca, njeni pripadnici mogu slobodno da koriste svoj jezik na teritoriji opštine Štrpce. U prodavnicama, barovima, restoranima i u oblastima u opštini naseljenim većinskim srpskim stanovništvom, kosovski Albanci uglavnom komuniciraju sa osobljem na srpskom jeziku.

Nakon dešavanja iz marta 2004. godine, pripadnici zajednice kosovskih Srba i Roma u opštini Vitina su postepeno iskazali spremnost da slobodno govore svojim jezikom u prodavnicama i na pijaci, i, u manjoj meri, u restoranima i barovima. Međutim, u opštini Uroševac pripadnici romske zajednice slobodno koriste oba svoja jezika i albanski jezik u barovima, restoranima, i na drugim javnim mestima.

Situacija u regionu Mitrovice, koja je i dalje podeljena između kosovskih Srba i većinskih oblasti naseljenih kosovskim Albancima, i dalje nastavlja da bude značajan problem. Opština Mitrovica je takođe geografski podeljena duž etničkih linija. Severno od reke Ibar, mali broj pripadnika zajednice kosovskih Albanaca živi u selima u opštinama Zvečan, Leposavić i Zubin Potok. U ove tri opštine, manjinska populacija kosovskih Albanaca retko učestvuje u društvenom životu gradova većinski naseljenim kosovskim Srbima, ali je, generalno gledano, ograničila upotrebu jezika na mesta u kojima živi. Uprkos uspešno realizovanom projektu obnove, sprovedenom nakon nemira u martu 2004. godine, brzina povratka je spora, tako da su se samo dva pripadnika zajednice kosovskih Srba vratila u selo Svinjare. U ovom trenutku oni žive u južnom delu Mitrovice, u kojem se ne kreću i ne koriste svoj jezik u glavnim delovima grada.

S druge strane, pripadnici zajednice RAE, koji su se vratili u Romsku Mahalu, i u naselje „Dy Korriku“, i u centar Mitrovice, tečno govore albanski jezik unutar svojih zajednica, i u njihovim odnosima sa većinskom populacijom, bilo privatno ili javno. Pripadnici bošnjačke zajednice imaju slobodu kretanja, i javno koriste sopstveni jezik. Oni koji dobro govore albanski jezik i žive u južnom delu radije koriste albanski jezik na javnim mestima, pogotovo kada uspostavljaju kontakt sa sagovornicima iz redova kosovskih Albanaca. Pripadnici turske zajednice slobodno koriste svoj jezik. U severnom delu Mitrovice interno raseljeni Romi bez ograničenja koriste albanski jezik u javnosti.

Sa izuzetkom mešovitog sela Banjska, pripadnici zajednice kosovskih Srba i romske zajednice u opštini Vučitrn žive u selima/enklavama odvojeno od većinske populacije. Izuzev pijace u selu Donje Stanovce, opština Vučitrn je pozitivan primer praktikovane slobode kretanja i slobodne upotrebe srpskog jezika na javnim mestima. Ovaj grad, naseljen kosovskim Albancima, poznat je po raznovrsnosti i niskim cenama proizvoda koji se u njemu mogu kupiti, gde pripadnici zajednice kosovskih Srba iz raznih enklava mogu zadovoljiti svoje potrebe i slobodno koristiti svoj jezik. Shvatanja o slobodi kretanja i slobodnoj upotrebi sopstvenog jezika variraju u zavisnosti od zajednice. Kosovski Albanci tvrde da kosovski Srbi uživaju zadovoljavajući nivo slobode kretanja i da su oni u mogućnosti da koriste svoj jezik na javnim mestima. Sa druge strane, većina

kosovskih Srba deli mišljenje da postoji nedostatak slobode kretanja i slobodnog korišćenja svog jezika na javnim mestima.

Unutar Prizrenskog regiona, u opštini Orahovac, interakcija između pripadnika većinske i manjinske zajednice na javnim mestima, može biti omogućena činjenicom da sve ove zajednice koriste lokalni dijalekt, *orahovački*. Kosovski Srbi koji žive u gornjem delu grada se slobodno kreću kroz oblast naseljenu većinskim stanovništvom i bez ustručavanja koriste svoj jezik. U Prizrenu, turski jezik i lokalni dijalekt/verzija ovog jezika, može takođe predstavljati oblik *lingua franca*. Albanci, Srbi, Bošnjaci i Turci su ostvarili međusobnu komunikaciju, i povratnici iz redova kosovskih Srba se često mogu videti u centru grada, pogotovo u velikim prodavnicama, u kojima mogu koristiti svoj jezik bez ograničenja. U opštini Dragaš pripadnici goranske zajednice redovno posećuju oblasti naseljene većinskim albanskim stanovništvom, u kojima oni, bez ograničenja, mogu koristiti svoj jezik. U nedavno formiranoj pilot opštini Mamuša, pripadnici turske zajednice čine preko 90% ukupne populacije, i ostale zajednice – Romi i kosovski Albanci (manjinske zajednice na nivou pilot opštine) – ne suočavaju se sa problemima u upotrebi svojih jezika na javnim mestima. Prijavljeno je da Romi koriste svoj maternji jezik na javnim mestima u Suvoj Reci i Mamuši, ali oni koriste svoj maternji jezik samo unutar sopstvenih zajednica i porodica u Prizrenu i Mališevu.

U regionu Prištine, od dešavanja iz marta 2004. godine primećen je postepen napredak. Osobe koje pripadaju zajednici kosovskih Srba danas koriste svoj jezik slobodnije nego što su to činile pre 2004. godine, na javnim mestima u gradu Prištini (prodavnicama, pijaci, barovima, itd.) Manjinske zajednice koje žive u Obiliću pokazuju veći nivo pouzdanja da koriste svoj jezik na svim javnim mestima. Međutim, iako je OEBS je primetio postepeno povećanje slobodnog korišćenja sopstvenog jezika na javnim mestima, od strane zajednice kosovskih Srba i romske zajednice, osobe koje pripadaju ovim zajednicama se i dalje suzdržavaju da slobodno koriste svoj jezik na javnim mestima, a pogotovo na mestima (prodavnicama, pijacama, ulici, barovima, restoranima itd) izvan sredina u kojima žive.

Od marta 2004. godine u opštini Lipljan nije zabeleženo značajno poboljšanje u vezi sa mogućnostima manjinskih zajednica da koriste svoj jezik u javnosti. Kosovski Srbi i Romi govore srpskim jezikom, osećaju se sigurnim da koriste svoj jezik na određenim javnim mestima, kao što je zgrada opštine, u delu grada i u selima nastanjenim kosovskim Srbima. Oni, međutim, nastavljaju da se osećaju nesigurnim da upotrebljavaju i suzdržavaju se od upotrebe svog jezika na ulici, u prodavnicama, restoranima, i barovima koji se nalaze u oblastima naseljenim kosovskim Albancima.

Obrazovanje

Preporuka Saveta Evrope br.19. Razmotriti načine za stvaranje mogućnosti za interakciju između učenika iz srpske i albanske zajednice i izraditi sveobuhvatni plan koji bi progresivno uklanjao prepreke, uključujući jezičke, između učenika iz različitih zajednica.

Postoji stalan nedostatak interakcije između učenika iz redova kosovskih Srba i kosovskih Albanaca, koji se održava prisustvom paralelnih obrazovnih struktura. Napori da se ujedine paralelne škole i da se deca iz obe zajednice dovedu u jednu učionicu su otežani političkom situacijom na Kosovu, kojom se podriiva mogućnost da se obrazovanje, kao jedna komponenta, uključi u proces pomirenja među zajednicama.

Kosovski Srbi nastavljaju sa odbijanjem da pohađaju škole finansirane od strane PIS-a, u kojima se sprovodi nastavni plan i program Kosova, opredeljujući se za pohađanje paralelnih obrazovnih struktura, što je, prema Ministarstvu za obrazovanje, nauku i tehnologiju, imalo za rezultat povlačenje kosovskih Srba iz procesa razvoja verzije nastavnog plana i programa na Kosovu na srpskom jeziku. Kao rezultat toga, nastavni plan i program na srpskom jeziku, kao i udžbenici na srpskom jeziku, nedostaju u obrazovnom sistemu. Ovaj pristup ne ispunjava obavezu PIS-a da pruže i osiguraju pristup obrazovanju na oba zvanična jezika i da osiguraju ravnopravnu upotrebu albanskog i srpskog jezika i njihovih pisama u oblasti obrazovanja. Međutim, podjednako je važno naglasiti da razvoj verzije nastavnog plana i programa na srpskom jeziku treba da bude pripremljen u saradnji i uz učešće predstavnika kosovskih Srba. Daleko od promovisanja međusobnog razumevanja i integracije, tekući scenario održava jezičku podeljenost između zajednica koje govore albanskim i srpskim jezikom.

Značaj verzije nastavnog plana i programa na srpskom jeziku ne treba, međutim, biti precenjen u vezi sa uklanjanjem prepreka za poboljšanje interakcije između kosovskih Srba i kosovskih Albanaca. Pritisak na roditelje da šalju svoju decu u takve škole, koji postoji unutar srpske zajednice, i podrška koja se profesorima iz redova kosovskih Srba pruža iz budžeta Republike Srbije, koji dobijaju platu koja je znatno viša od plate koju primaju njihove kolege iz obrazovnog sistema PIS-a, doprinosi podeli unutar populacije i održavanju paralelnih struktura. Ne treba se pozivati na ova dva scenarija da bi se opravdalo neusvajanje verzije nastavnog plana i programa na srpskom jeziku od strane PIS-a. Ipak, oni odražavaju situaciju i postojeće izazove koji treba da budu prevaziđeni da bi se promovisao proces pomirenja i ujedinjavanja učenika iz redova kosovskih Srba i kosovskih Albanaca u istoj učionici. Naravno, još jedan faktor koji otežava napore da se ujedine učenici iz redova kosovskih Srba i kosovskih Albanaca je značajna različitost ta dva jezika, albanskog i srpskog. Stoga će, radi dalje integracije, biti potrebno da ovi učenici u dovoljnoj meri poznaju oba jezika. Da bi se postigao taj cilj, prvi korak koji treba preduzeti radi smanjenja potrebe za postojanjem paralelnih škola na Kosovu je taj da učitelji i učenici iz redova kosovskih Srba prihvate da je obrazovni sistem na Kosovu, finansiran od strane PIS-a kao i nastavni plan i program na Kosovu ravnopravan uslugama koje se pružaju od strane paralelnih škola. Drugi korak će zahtevati da MONT razvije model dvojezične škole na srpskom i albanskom jeziku, da bi ispunio individualne potrebe svake zajednice, uz istovremen cilj izgradnje dvojezičnog delokruga komunikacije. Bez postizanja toga, napredak u integrisanju kosovskih Srba u nastavni plan i program Kosova neće biti postignut.

Preporuka Saveta Evrope br.20. Uzeti u obzir interese osoba koje pripadaju manjinskim zajednicama i uvesti mere koje mogu umanjiti potrebu za održavanjem paralelnog obrazovnog sistema.

Osnovno i srednje obrazovanje

Nastavni plan i program na Kosovu se sprovodi na tri jezika, albanskom (zvanični jezik), bošnjačkom i turskom. Kako je gore opisano, zbog protivljenja kosovskih Srba da budu uključeni u dijalog sa PIS-om, a naročito sa MONT-om, srpska verzija nastavnog plana i programa na Kosovu još uvek nije pripremljena.

U skladu sa članom 10.1 Uredbe UNMIK-a br. 2002/19 o Zakonu o osnovnom i srednjem obrazovanju na Kosovu (Zakon o obrazovanju), MONT je osiguralo razvoj nastavnog plana i programa na bošnjačkom i turskom jeziku za sve nivoe osnovnog i srednjeg obrazovanja. Kad je u pitanju obavezno obrazovanje (od 1-og do 9-og razreda), objavljivanje udžbenika na ovim jezicima, zasnovanih na nastavnom planu i programu PIS-a, sprovodi se uz izvesne teškoće. Na raspolaganju su udžbenici za 1,2,6,7 i 9 razred. U toku je izrada udžbenika za 3, 4 i 8 razred, dok za 5 razred nije izrađen nijedan udžbenik. Takođe treba naglasiti da se sa istim problemima sa kojima se suočavaju manjinske zajednice suočava i većinska zajednica kosovskih Albanaca. Nedostatak udžbenika i njihov kvalitet na nivou osnovnog obrazovanja je značajan problem na Kosovu i on ne treba da bude shvaćen kao specifični „problem manjina“.

Kad je reč o srednjem obrazovanju, situacija je znatno teža, s obzirom da u ovom trenutku ne postoji niti jedan udžbenik na jezicima manjina zasnovan na nastavnom planu i programu. Prema PIS-u, glavni razlog za to leži u visokom broju smerova, u poređenju sa malim brojem srednjoškolskih učenika iz redova manjinskih zajednica. Kao takav, on čini štampanje udžbenika ekonomski neisplativim za potencijalne štamparije. Umesto toga, udžbenici se uglavnom nabavljaju iz Bosne i Hercegovine (BiH – bošnjački jezik) i Turske (turski jezik), ali se oni odnose na obrazovne programe i istorijski i kulturni identitet tih zemalja.

Obrazovanje na bošnjačkom i turskom jeziku se pruža kroz pet nacionalnih predmeta (istoriju, jezik, književnost, umetnost i muziku) i kroz opšte predmete koji su prevedeni iz udžbenika na albanskom jeziku. Postoji izvesna zabrinutost kad je u pitanju kvalitet prevoda tih opštih predmeta. Uopšteno govoreći, nacionalni predmeti imaju za cilj da prikažu istoriju i kulturu srodnih država (BiH i Turske) pre nego istoriju i kulturu bošnjačke i turske zajednice sa Kosova. To je naročito tačno kad su u pitanju uvezeni udžbenici.

Mogućnosti dvojezičnog obrazovanja su na raspolaganju u skladu sa važećim zakonom. Na dobrovoljnoj osnovi, deca koja se obrazuju na jezicima manjina mogu imati pristup na dva časa albanskog jezika nedeljno, ukoliko roditelj učenika izrazi takvu želju. Formalni nastavni plan i program treba da bude razvijen za takvo dvojezično obrazovanje.

Visoko obrazovanje

Uopšteno gledano, na javnim univerzitetima na Kosovu postoji ograničen broj istraživačkih programa na bošnjačkom i turskom jeziku. Stoga se mogućnosti za obrazovanje na maternjem jeziku progresivno smanjuju za ove zajednice kada one

prelaze sa osnovnog na trećestepeno obrazovanje, gde se povećava broj uputstava na albanskom jeziku.

Postoje dva istraživačka programa na bošnjačkom jeziku: jedan na Fakultetu poslovnih primenjenih nauka u Peći (70 mesta po godini studija) i jedan na Učiteljskom fakultetu u Prizrenu (30 mesta po godini studija). Kad je u pitanju više obrazovanje na turskom jeziku, jedan istraživački program je ponuđen na Učiteljskom fakultetu u Prizrenu (30 mesta po godini studija), kao i kurs iz filologije turskog jezika, koji je ponuđen na Filološkom fakultetu u Prištini (zajedno sa magistarskim kursom o turskom jeziku i literaturi). Od 123 diplomatska programa, 4 programa su ponuđena na jezicima manjina (3,2%). Univerziteti pod rukovodstvom PIS-a nisu razvili niti jedan fakultetski nastavni plan i program na zvaničnom srpskom jeziku. U skladu sa važećim zakonom kojim se reguliše upotreba jezika, javnim univerzitetima se garantuje autonomni status. On ne osigurava razvoj nastavnog plana i programa na srpskom jeziku kao ni programa predavanja kao obaveznu potrebu. Kako je navedeno u Zakonu o jezicima „upotreba zvaničnih jezika i bilo kog drugog jezika u obrazovnim programima je određena od strane univerziteta na osnovu njihovih sopstvenih uredbi“. (Član 23.2).

„Univerzitet u Mitrovici (UM)“ koji je pod upravom Ministarstva obrazovanja Republike Srbije pruža visoko obrazovanje na srpskom jeziku. UM je sproveo sveobuhvatnu reformu od avgusta 2001. godine, sa ciljem postizanja Evropskih standarda i članstva u Evropskom udruženju univerziteta. Napredak ostvaren od strane UM je bio nedvosmisleno priznat marta 2007. godine, kada je SPGS potpisao Izvršnu odluku UNMIK-a br. 2007/17 o produženju akreditovanja Univerziteta u Mitrovici, pohvaljujući UM zbog prihvatanja strukture demokratskog rukovođenja, tj. zbog izbora novog rektora UM i usvajanja novog statuta, koji je u skladu sa Bolonjskim procesom, decembra 2006. godine, kojim se sprovode smernice Bolonjskog procesa. Međutim, UM odbija da saraduje sa PIS-om, što predstavlja deo razloga da on ne dobija nikakva sredstva iz Konsolidovanog budžeta Kosova.

UM u ovom trenutku ima 10 fakulteta sa ukupnim brojem studenata koji iznosi 8.474, tokom školske godine 2004/2005. (poslednji raspoloživi podaci). Ukupan broj njegovog osoblja iznosi 1.329 (539 profesora, 406 asistenata i 384 van-obrazovnog osoblja). UM takođe pruža istraživačke kurseve na drugim lokacijama na Kosovu, na primer u selu Ranilug u opštini Kamenica, gde se nalazi Filološki fakultet.

Za školsku godinu 2007/8., osobama koje pripadaju manjinskim zajednicama ponuđena je mogućnost da se upišu u bilo koje istraživačke programe na Univerzitetu u Prištini (UP), kroz sistem rezervisanih mesta: ukupan broj rezervisanih mesta iznosi 107, raspodeljen između 17 fakulteta, i podeljen među Bošnjacima (44); Turcima (25); i RAE zajednicama (38). To znači da je 1.4% od ukupno raspoloživih obrazovnih pozicija (7.669) rezervisan za pripadnike manjinskih zajednica. Kako je navedeno u uredbama UP o pravilu prijema, „kandidati koji ne potiču sa Kosova i kandidati iz redova manjina imaju pravo da se takmiče i da budu primljeni samo u okviru broja mesta rezervisanih za njih“ (strana 1). Kao takve, osobe koje pripadaju manjinskim zajednicama ravnopravno konkurišu unutar zajednice za unapred određen broj raspoloživih mesta.

Preporuka Saveta Evrope br. 21. Rešiti, kao hitno, pitanje bezbednog prevoza učenika iz manjinskih zajednica do obrazovnih ustanova.

Prema članu 22.1 Zakona o obrazovanju, na Kosovu je obaveza opštine da osigura bezbedan i efikasan prevoz učenika u obaveznom obrazovanju radi pohađanja škole. PIS podržavaju prevoz učenika iz manjinskih zajednica do obrazovnih ustanova, uključujući i do paralelnih struktura, uz pomoć novčanih sredstava sa opštinskog i centralnog nivoa. Opštinski organi su dužni da svim učenicima osiguraju fizički pristup školama. Međutim, i usled činjenice da fizički pristup obrazovnim ustanovama na maternjim jezicima predstavlja problem, pogotovo za manjinske zajednice, uvedene su specijalne mere na različitim nivoima da bi se ispunila ova specifična potreba. To se primenjuje naročito, ali ne isključivo, na zajednicu kosovskih Srba, čija je sloboda kretanja još uvek ograničena.

Osnovno obrazovanje je uglavnom na raspolaganju unutar oblasti naseljenih manjinskim stanovništvom. Tamo gde ne postoji dovoljan broj učenika za formiranje razreda, izvestan broj opština³⁰ širom Kosova pruža usluge prevoza do najbližeg sela. To se takođe primenjuje na srednje obrazovanje. Usluga prevoza se pruža kroz upotrebu mini-autobusa, često doniranih od strane međunarodnih organizacija, i kojima direktno upravljaju opštinske kancelarije za zajednice ili indirektno privatni ugovarači.

Kad je u pitanju više obrazovanje, učenicima koji pripadaju manjinskim zajednicama biva pružen prevoz kroz sprovođenje projekta humanitarnog autobusa, koji se sada nalazi pod odgovornošću PIS-a i MTK-a. Humanitarnim autobuskim prevozom rukovodi lokalni transportni konzorcijum „Kolašin Prevoz“. Korisnici projekta su skoro isključivo kosovski Srbi koji žive severno od reke Ibar, i među njima su učenici koji pohađaju univerzitet u severnom delu Mitrovice. U dodatku, u regionu Gnjilana učenici iz redova kosovskih Srba takođe imaju koristi od usluga prevoza finansiranih od strane Koordinacionog centra za Kosovo i Metohiju.

Preporuka Saveta Evrope br. 22. Rešiti postojeće potrebe za obrazovanjem na jezicima manjinskih zajednica, uključujući objašnjavanje praga za otvaranje odeljenja

³⁰ Ovo je slučaj u Štrpcu; Kamenici; Gnjilanu (pogotovo u mestu povratka Roma, od naselja Abdulah Preševa pa do osnovne škole u selu Šilovo); Novom Brdu (ograničeno na školsku godinu 2006/7., za učenike iz redova kosovskih Srba iz sela Bostane i Trnićevice); Vitini; Klini (gde Opštinska kancelarija za zajednice pruža usluge prevoza deci iz zajednice Kosovskih Srba koja žive u selu Drsnik, do paralelne škole u selu Vidanje); Peći (za učenike iz redova kosovskih Srba iz sela Belo Polje, do osnovnih i srednjih škola u selu Goraždevac); Orahovcu (za učenike iz redova Kosovskih Srba iz sela Velika Hoča do srednje škole u gornjem delu Orahovca); Dragašu (za ograničen broj srednjoškolskih učenika iz redova Goranaca/Bošnjaka); Prizrenu (za srednjoškolske učenike iz redova Bošnjaka iz sela Gornje Ljubinje i Donje Ljubinje do Prizrena); Prištini (za učenike iz redova Kosovskih Srba iz sela Laplje Selo, Preoce i Čaglavica do Gračanice); Lipljanu (za učenike iz redova Kosovskih Srba i Roma iz sela Janjeva do srednjih škola u Gračanici, Lapljem Selu i Lipljanu); Obiliću (gde su tri mini-busa pod nadležnošću opštine, iako ne mogu da funkcionišu zbog problema sa registracijama); Kosovom Polju (za učenike iz redova kosovskih Srba i Roma do dve paralelne škole, u selima Bresje i Ugljare); Leposaviću (za učenike iz redova kosovskih Albanaca iz sela Košutovo i Ceranja do Bistrice); Mitrovici (za učenike iz redova Roma - povratnika u naselje Romska Mahala u južnom delu, do škole u severnom delu Mitrovice).

u kojem bi se predavanja držala na jeziku manjina, uz istovremen cilj da se ispune zahtevi podneti od strane brojčano manjih zajednica i preduzmu mere za pružanje adekvatnih udžbenika i kvalifikovanih učitelja za predavanja na maternjem jeziku.

Oktobra 2007. godine, MONT je ko-predsedavao seriji okruglih stolova o obrazovanju za manjinske zajednice na Kosovu, zajedno sa OEBS-om, UNMIK-om, UNICEF-om i Savetom Evrope. Cilj ovih okruglih stolova bio je da se reše obrazovne potrebe zajednica Bošnjaka, Goranaca i Turaka. Okrugli stolovi su usledili nakon procene potreba sprovedene od strane OEBS-a tokom proleća 2007. godine za svaki manjinsku zajednicu. Okrugli stolovi o zajednici kosovskih Srba i o hrvatskoj zajednici treba da budu održani krajem 2007 i početkom 2008 godine. Obrazovne potrebe zajednice RAE su ispunjene u strategiji Vlade o Integraciji zajednice RAE i stoga one ne čine deo serije okruglih stolova.

Vidi takođe komentare u sklopu Preporuke 20.

Preporuka Saveta Evrope br.23: *Obezbediti preduzimanje odlučujućih koraka radi rešavanja obrazovnih potreba zajednice RAE, uključujući obezbeđivanje održivosti programa pripremljenih da se pomogne učenicima iz ovih zajednica da se integrišu i ostanu u obrazovnom sistemu.*

Od 2004. do 2007. godine, MONT je, u saradnji sa OEBS-om, sproveo projekat dopunske nastave namenjen zajednici RAE, da bi omogućilo integraciju ugrožene dece iz zajednice RAE u obrazovni sistem na Kosovu. Projekat je bio usmeren na devet opština na Kosovu (Priština, Lipljan, Suva Reka, Peć, Istok, Prizren, Štimlje, Đakovica i Kosovo Polje) sa najvećim brojem dece iz zajednice RAE koja nisu bila upisana u redovne škole.

Plan projekta dopunske nastave primenjivao je specijalnu metodologiju da bi omogućio učenicima da završe dva razreda tokom jedne školske godine. U dodatku, van-planske aktivnosti bile su planirane da bi ubrzale uključivanje dece iz zajednice RAE u obrazovni sistem. Ukupan broj od 1.751 učenika iz redova zajednice RAE pohađao je časove dopunske nastave, od kojih je 565 učenika bilo upisano u redovni sistem osnovne škole tokom protekle tri godine. MONT i Opštinska odeljenja za obrazovanje su finansirala projekat sa iznosom od 249.817 Evra namenjenih za zarade učitelja za period 2004-2007 godine.

2006. godine PIS su se posvetile razvoju Strategije za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana u saradnji sa OEBS-om i Kosovskom Fondacijom za otvoreno društvo. Očekuje se da strategija bude završena do kraja 2007. godine, dok bi proces sprovođenja, pod okvirom sprovođenja Strategije o ljudskim pravima započeo onog trenutka kada integracija Roma, Aškalija i Egipćana bude usvojena od strane PIS. Ova strategija uključuje sva relevantna ključna pitanja za promovisanje održive integracije ovih zajednica u šire Kosovsko društvo, uključujući ključnu komponentu obrazovanja.

U skladu sa razvijenim preporukama za Strategiju uključivanja zajednice RAE, MONT je razvio sopstvenu Strategiju za poboljšanje obrazovanja dece iz zajednice RAE pod nazivom „Strategija za uključivanje RAE zajednica na Kosovu – Obrazovna komponenta

2007 – 2017“, koja je zvanično usvojena od strane MONT-a septembra 2007. godine. Period sprovođenja ove zasebne obrazovne strategije biće određen nakon izbora i formiranja novih organa PIS-a. Međutim, treba naglasiti da su pripadnici zajednice RAE uglavnom sposobni da govore albanski i srpski jezik, i da se integrišu u većinsku zajednicu, stoga oni mogu da pohađaju škole u kojima se predavanja održavaju bilo na albanskom ili na srpskom jeziku.

Preporuka Saveta Evrope br. 24. *Omogućiti fleksibilnost u sprovođenju reforme obrazovanja u vezi sa onim učenicima iz zajednice Goranaca koji još uvek nisu integrisani u novi obrazovni sistem.*

Od školske 2002/2003 godine, novi nastavni plan i program na Kosovu, usklađen sa Evropskim standardima obrazovanja, počeo je da se koristi u većini obrazovnih institucija finansiranih od strane PIS. Tokom ovog perioda, MONT je omogućilo izuzimanje Goranske zajednice za sve školske godine do školske 2006/2007 godine, da nastave sa obrazovanjem u skladu sa prethodnim obrazovnim sistemom na srpskom jeziku. Za one učenike iz redova Goranaca koji si završili osnovno i niže srednje obrazovanje u paralelnim obrazovnim strukturama (osmi razred) i koji žele da nastave školovanje na višem srednjem nivou, pružena je mogućnost da se upišu u prvi razred viših srednjih škola u kojima se koristi nastavni plan i program Kosova. Paralelno sa nastavom u prvom razredu, organizovana je dopunska nastava za one učenike iz redova Goranaca koji nisu završili obavezno devetogodišnje školovanje uvedeno školske 2002/2003 godine. Na višem srednjem nivou, roditelji učenika iz redova Goranaca mogu izabrati jezik na kojem bi se održavala predavanja, bilo albanski ili bosanski jezik.

Za školsku 2007/2008 godinu, MONT je odlučilo da ne nastavi sa sistemom izuzimanja. Kako je pokazano, paralelne škole su bile razmatrane od reforme obrazovanja, ali PIS su takođe uzele u obzir da ove obrazovne ustanove ne treba da budu sistem ispunjavanja obrazovnih potreba goranske zajednice. Te potrebe treba da budu ispunjene i rešene u skladu sa nastavim planom i programom na Kosovu. Daleko od promovisanja integracije i socijalizacije u Kosovsko društvo, učešće u paralelnim strukturama održava udaljenost goranske zajednice od šire populacije. Uz prisustvo važećeg Zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju, novi nastavni plan i program na Kosovu ima sredstva da pruži iste one usluge koje trenutno pružaju paralelne strukture. Krajem oktobra 2007. godine MONT se sastalo sa predstavnicima goranske zajednice da bi razmotrilo mogućnosti ispunjavanja potreba goranske zajednice. Ishod okruglog stola tek treba videti, međutim, on je pružio priliku MONT, opštinskim organima i predstavnicima zajednice Goranaca da se sastanu i razmotre trenutnu situaciju i zajedno donesu mere koje ispunjavaju interese svih učesnika.

Učešće

Preporuka Saveta Evrope br. 25. *Obezbediti svrsishodno učešće i podatke iznete od strane osoba koje pripadaju svim zajednicama u razgovorima koji se odnose na buduću status Kosova.*

Spoljne političke sile izvan Kosova su naložile da razgovori uključe više albanske i srpske političare sa Kosova. U ovom trenutku, interesi manjina su ispunjeni kroz savetodavno telo, Savetodavno veće za zajednice, formirano u sklopu Kabineta Predsednika Kosova. Pored toga, proces određivanja statusa takođe uključuje druge elemente, kao što je ustavni proces i priprema snažne zakonodavne osnove. Na ovaj način manjinske zajednice su uključene u proces određivanja statusa kroz učešće u dijalogu o statusnom zakonodavstvu, pogotovo kroz Odbor za prava i interese zajednice i povratnika da bi osigurali da su njihovi doprinosi razmotreni u ustavotvornom i zakonodavnom procesu pre postizanja sporazuma o statusu.

Preporuka Saveta Evrope br. 26. Uložiti dalje napore da bi se osiguralo poboljšano učešće osoba koje pripadaju manjinskim zajednicama u strukturama i procesima PIS.

U skladu sa Uredbom UNMIK-a br. 2001/36, proces zapošljavanja u civilnoj službi na Kosovu je diktiran sistemom etničkih kvota, da bi se obezbedila ravnopravna zastupljenost manjinskih zajednica u centralnim i javnim organima, uključujući KPS. Kao takvim, manjinskim zajednicama je obezbeđen pristup izvršnim organima na lokalnom i centralnom nivou. Statistički podaci za 2007. godinu o broju osoba koje pripadaju manjinskim zajednicama, zaposlenim u javnoj službi, nisu bili prikupljeni.

Trenutno postoji zamrznutost daljeg zapošljavanja i smanjenje broja zaposlenih u civilnoj službi na Kosovu. PIS su posvećene da osiguraju da proces ne pokaže bilo kakav suprotan efekat na zastupljenost manjinskih zajednica. Smanjene budžeta centralnih i opštinskih organa dovelo je do viška i restrukturiranja javne administracije, da bi se održala efikasnost i efektivnost. Većina ministarstava u sklopu PIS-a je prihvatila da će se, nakon prestanka zamrznutosti daljeg zapošljavanja, svaka zasebna Jedinica za ljudska prava postarati da su ispunjene sve kvote predviđene zakonom.

Preporuka Saveta Evrope br. 27. Uvođenje redovnih svrsishodnih dijaloga između relevantnih Ministarstava u Vladi i Odbora Skupštine Kosova za prava i interese zajednica.

Odbor za prava i interese zajednica (OPIZ) je jedan od glavnih odbora Skupštine Kosova. Formiran 2001. godine, nakon prvih parlamentarnih izbora, OPIZ čini 13 članova. Svaka zajednica ima jednog predstavnika u Odboru.

Plan rada OPIZ-a za 2007. godinu predviđa redovne kontakte sa MZP-om i MLS-om, i drugim relevantnim ministarstvima. On takođe uključuje deo koji se odnosi na saradnju sa MLS-om, koji je usklađen sa Sveobuhvatnim predlogom Martija Ahtisarija i zakonodavstvom. I pored toga, dijalog i saradnja između OPIZ-a, MZP-a, MLS-a i svih drugih ministarstava može dalje biti poboljšana, pogotovo između OPIZ-a i MZP-a. Civilno osoblje iz raznih ministarstava koje prisustvuje sastancima OPIZ dolazi iz ministarstva koje podržava zakon koji se nalazi na dnevnom redu OPIZ-a. Kao takvo, to osoblje je pozvano da sudeluje na sastancima OPIZ-a na osnovu potrebe, odnosno kada članovi odbora imaju pitanja o određenom nacrtu zakona.

Preporuka Saveta Evrope br. 28. Razmatranje načina da se poboljša zastupljenost i efikasnost odbora za zajednice u opštinama.

Odbor za zajednice (OZ) je obavezni mehanizam koji svaka zajednica mora uspostaviti u skladu sa Uredbom UNMIK-a br. 2000/45 o Samoupravljanju u opštinama na Kosovu, dopunjenom Uredbom UNMIK-a br. 2007/30. Pored Opštinske kancelarije za zajednice, OZ funkcioniše kao anti-diskriminacioni mehanizam i mehanizam za zaštitu zajednica koji ima za cilj da osigura da svaka lokalna zajednica, bez obzira na njenu veličinu, jezik, religiju, etničko poreklo ili bilo koju drugu karakteristiku svojih pripadnika, dobija isti tretman od strane opštinskih organa.

Od marta 2004. godine OZ je formiran u 27 od 30 opština³¹ na Kosovu. Usled političke nesigurnosti na Kosovu i spore integracije zajednica, određeni OZ-i nisu imali celokupno izabrano članstvo, ili se oni nisu sastajali redovno. Proces odabira članova OZ-a se pokazao kao težak zadatak, pogotovo u prevazilaženju odbijanja pripadnika zajednica da sudeluju. Neki OZ-i se sastaju samo jednom mesečno, čime se podriva njihov rad i poverenje koje zajednica ima u njih.

Preporuka Saveta Evrope br. 29. Pojačavanje napora da se osigura da pripadnici svih zajednica mogu efikasno sudelovati u privrednom i društvenom životu Kosova, uključujući praćenje na koji način proces privatizacije i njegov ishod utiče na, i uključuje, manjinske zajednice.

2005. godine Zavod za statistiku Kosova je sprovela ispitivanje radne snage, čime su pruženi vredni podaci o pokazateljima tržišta rada. Prema istraživanju, tokom 2005. godine stopa nezaposlenosti je došla do nivoa od 41.4%. Stopa nezaposlenosti predstavlja problem za sve zajednice, iako je stopa nezaposlenosti viša među manjim i najugroženijim zajednicama, kao što su Goranci, Romi, Aškalije i Egipćani. Prema ispitivanju Zarada i veština, sprovedenom od strane Međunarodne organizacije radnika (mart 2006. godine), u kojem je sudelovalo 12.126 radnika zaposlenih u 1.547 preduzeća, prvenstveno privatnim kompanijama, samo 0.1%, odnosno oko 12 osoba zaposlenih u njima bili su Romi, Aškalije i Egipćani. U javnoj civilnoj službi, ne-albanske zajednice čine zajedno 10% od ukupnog broja, odnosno oko 7.000 osoba.

Međunarodne donatorske i lokalne institucije su uložile izvesne napore da poboljšaju nisku stopu zaposlenja.³² Na primer, Ministarstvo rada i socijalnog staranja (MRSS) priprema moguću saradnju sa Ministarstvom trgovine i industrije (MTI) o razvijanju strategije o osnaživanju osoba koje pripadaju manjinskim zajednicama u privatnim poslovnim delatnostima kroz stimulisanje, kao što su subvencije. Ostali sponzorirani programi sastoje se od osnaživanja mogućnosti zapošljavanja kroz obuku tokom rada i obuku pre zapošljavanja, podrške aktivnostima ostvarivanja prihoda na selu kroz pružanje tehničke pomoći i kredita poljoprivrednim proizvođačima, i podrške računovodstvenim i revizorskim zanimanjima na Kosovu kroz unapređivanje Udruženja

³¹ Još uvek nisu imenovani u Glogovcu, Kačaniku i Mališevu.

³² Vidi komentare iznad: Pitanja povratka i bezbednosti, zaposlenje.

ovlašćenih računovođa i revizora. Ovo ulaganje će dovesti do održivog privatnog sektora na Kosovu kroz stvaranje novih radnih mesta i prihoda za porodice iz svih zajednica.

Na Kosovu, proces privatizacije, pod kontrolom Kosovske povereničke agencije je skoro pri kraju, u okviru kojeg je većina javnih preduzeća i preduzeća u društvenom vlasništvu privatizovana ili su procesi u toku. U skladu sa procesom privatizacije, radnici imaju pravo na 20% od ukupnog iznosa vrednosti kompanije.

Zaštita od promena u populaciji

Preporuka Saveta Evrope br. 30. *Obezbediti da se pravo na povratak poštuje i da je proces povratka, uz garantovanje izbora mesta povratka na Kosovo, organizovan na način koji sprečava političku manipulaciju.*

Videti komentare pod Preporukama 10 – 11.

Preporuka Saveta Evrope br. 31. *Obezbediti da bilo koji predloženi plan decentralizacije dozvoljava značajno konsultovanje pripadnika svih manjinskih zajednica i u potpunosti poštuje principe navedene u članu 16 Okvirne konvencije.*

Nije prijavljen nikakav napredak.

Preko-granični kontakti

Preporuka Saveta Evrope br. 32. *Uložiti napore da se uklone preostale preporuke u preko-graničnim kontaktima u regionu.*

Nije prijavljen nikakav napredak.

Dodatak I					
Tabela 1: Postojanje prevodilačkih službi u ministarstvima PIS-a					
Prevodilačke službe u institucijama centralne administracije					
Br.	Institucija	Ukupan broj prevodilaca i lektora	Broj prevodilaca albansko-srpski-albanski	Broj prevodilaca albansko-engleski-albanski	Broj lektora
1	KP	5	3	2	0
2	MJS	10	3	5	2
3	MLU	5	2	3	0
4	MFE	4	1	2	1
5	MKOS	3	2	1	0
6	MRSS	3	2	1	0
7	MTI	4	2	1	1
8	MZ	2	1	1	0
9	MONT	4	2	2	0
10	MER	2	1	1	0
11	MŽSPP	8	1	6	1
12	MZP	3	2	1	0
13	MTK	2	1	1	0
14	MPŠSR	4	2	2	0
15	MP	11	3	8	0
16	MUP	3	2	1	0
Ukupno		73	30	38	5

Izvor: MJS, Centralna služba za praćenje upotrebe jezika, avgust 2007.

<p style="text-align: center;">Dodatak II</p> <p style="text-align: center;">Tabela 2: Procena prevodilačkih kapaciteta kosovskih opština (april 2007.)</p>													
Prevodilačke službe/prevodilačka oprema/obuka/finansijska sredstva													
B r .	O p š t i n a	Osnovana prevodilačka služba	Br. Prevodilaca					Dovoljno osoblja DA/NE	Dobijena obuka? (3)	Simultano prevođenje	Prevođenje je obezbeđeno na sastancima (4): Da/(R) kada se zahteva /Ne	Dodeljena finansijska sredstva su adekvatna? DA/NE	Imenovane su lokalne osobe za kontakt za jezička pitanja (5)/N
			Alb-Srp	Alb(Srp)-Eng	Ostali jezici u opštini (1)	Ukupno (2)							
1	Dečani	NE	1	0	0	1	NE	?	DA	R	NE	DA	
2	Đakovica	DA	2	0	0	2	NE	DA	P	DA	NE	DA	
3	Glogovac	NE	0	0	0	0	NE	NE	DA	NE	NE	N	
4	Gnjilane*	DA	2	0	0	3	DA	?	DA	DA	DA	DA	
5	Dragaš**	DA	4	0	0	4	DA	DA	DA	DA	DA	DA	
6	Istok**	DA	2	0	1	2	DA	DA	DA	DA	NE	DA	
7	Kaçanik	NE	0	0	0	0	NE	NE	P	NE	NE	DA	
8	Klina	DA	1	0	0	1	NE	?	DA	DA	NE	DA	
9	Kosovo Polje	DA	1	1	0	2	NE	?	DA	DA	NE	DA	
10	Kamenica	DA	2	0	0	2	DA	?	P	R	DA	DA	
11	Mitrovica*	DA	2	0	0	2	NE	DA	P	R	NE	DA	
12	Leposavić	DA	1	0	0	1	NE	NE	P	R*	NE	DA	
13	Lipljan	DA	3	0	0	3	DA	?	DA	Z	DA	Ne	
14	Novo Brdo	DA	10	0	0	10	NE	NE	P	Z	DA	DA	
15	Obilić	DA	2	0	0	2	DA	?	DA	Z	DA	DA	
16	Orahovac	DA	1	0	0	1	NE	NE	DA	R	NE	DA	
17	Peć**	DA	1	1	0	2	NE	DA	DA	R	NE	DA	
18	Podujevo	DA	2	0	0	2	DA	DA	DA	R	DA	DA	
19	Priština**	DA	4	0	0	4	DA	?	DA	DA	DA	DA	
20	Prizren* **	DA	3	0	1	4	DA	DA	DA	DA	NE	DA	
21	Srbica	NE	1	0	0	1	NE	NE	NE	NE	NE	Ne	
22	Štimlje	DA	1	0	0	1	NE	NE	DA	R	NE	DA	
23	Štrpce	DA	2	0	0	2	NE	DA	DA	DA	NE	DA	
24	Suva Reka	DA	2	0	0	2	NE	?	DA	R	NE	DA	
25	Uroševac	DA	4	0	0	4	DA	NE	DA	DA	DA	DA	
26	Vitina	DA	2	0	0	2	NE	?	DA	DA	NE	Ne	

27	Vučitrn	DA	1	0	0	1	NE	?	DA	R	DA	DA
28	Zunin Potok	NE	0	0	0	0	NE	NE	NE	R*	NE	Ne
29	Zvečan	NE	0	0	0	0	NE	NE	NE	R*	NE	Ne
30	Mališevo	NE	0	0	0	0	NE	NE	P	NE	NE	DA
31	Mamuša (PO) **	DA	0	0	1	1	DA	NE	NE	DA	DA	Ne
32	Đeneral Janković (PO)	NE	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE	NE	Ne
33	Junik (PO)	NE	0	0	0	0	NE	NE	NE	NE	NE	NE
Ukup no	33	(D A)	48	3	3	53	(D A)	(D A)	(DA)	(DA)	(DA)	(DA)
		24					11	8	20	15	11	24
Uk.*	3	(N E)	/	/	/	/	(N E)	(N E)	(P)	(R)	(NE)	(Ne)
		9					22	14	7	12	22	9
Uk.**	6	(Uk)	/	/	/	/	(Uk)	(?)	(NE)	(NE)	(Uk)	(T)
		33						11	6	6	33	33

Legenda: PO znači pilot opština. Alb=albanski, Srp=srpski, Eng=engleski. * Opštine koje su priznale druge službene jezike ili jezike u zvaničnoj upotrebi. ** Opštine koje koriste jezike drugih zajednica, iako oni nisu formalno priznati. (1) Drugi opštinski jezik znači službeni opštinski jezik, jezik u zvaničnoj upotrebi, ili jezik zajednice koji nije formalno priznat ali je u praktičnoj upotrebi u opštini. (2) Jedan prevodilac može da se koristi za više od jednog jezika, a ukupan broj prevodilaca može da bude manji od zbira prevodilaca koji je naveden za konkretan jezik. (3) Prema informacijama koje su prikupili opštinski timovi OEBS-a. (4) Sastanci opštinskih organa. (5) OKJ znači osoba za kontakt za jezička pitanja. P označava opremu koja je instalirana ali nije funkcionalna ili se ne koristi. (6) U praksi postoji samo jedan prevodilac kojem pomažu dve sekretarice/ daktilografí. R* UNMIK obezbeđuje prevođenje, kada se to zahteva. Izvor: tabela je urađena na osnovu podataka dobijenih od Odeljenje civilnih poslove UNMIK-a i opštinskih timova OEBS-a za potrebe procene standarda, februar-april 2007.

Dodatak III

Tabela III: Administrativna uputstva koja treba da budu usvojena da bi se obezbedilo sprovođenje Zakona o upotrebi jezika

Br.	Odredba	Odgovorno ministarstvo	Predmet	Krajnji rok od proglašavanja Zakona (20.10.2006.)	Usvojeno AU
1	Čl. 10	MLU	AU o postupcima za podnošenje zahteva u vezi sa jezicima u zvaničnoj upotrebi	(90 dana) 28.01.2007.	AU MLU br. 2007/6 (7.08.2007.) o utvrđivanju postupaka za primenu Zakona o upotrebi jezika koje zamenjuje AU MLU br. 2007/02 od 22.01.2007.
2	Čl. 19.4 + 36.1	MONT	Postupci za obezbeđivanje nastave na izabranom službenom jeziku koji se ne koristi ni u jednoj školi na teritoriji opštine	(180 dana) 28.04.2007.	AU MONT br. 2007/10 o nastavi na izabranom službenom jeziku (06.04.2007.)
3	Čl. 20.2 + 36.1	MONT	AU o pravilima koja omogućavaju licima čiji maternji jezik nije službeni jezik da dobiju uputstva na tom jeziku u oblastima koje naseljava ta zajednica	(180 dana) 28.04.2007.	U toku
4	Čl. 21.2 + 36.1	MONT	AU o postupku kojim lica čiji maternji jezik nije službeni jezik mogu da se izjasne koji službeni jezik žele da uče kao drugi jezik	(180 dana) 28.04.2007.	AU MONT br. 2007/10 o nastavi na izabranom službenom jeziku (06.04.2007.)
5	Čl. 22.2 + 36.1	MONT	Postupak za registraciju privatnih obrazovnih struktura na jeziku po izboru	(180 dana) 28.04.2007.	AU MONT br. 2003/14 o licenciranju privatnih visokoškolskih institucija na Kosovu (17.07.2003.) Pokriva samo visokoškolske institucije
6	Čl. 24.1	MONT	AU o postupku kojim	(180 dana)	AU MONT br.

	+ 36.1		se lice izjašnjava o jeziku na kojem želi da mu se vodi evidencija	28.04.2007.	2007710 o učenju izabranog službenog jezika (06.04.2007.)
7	Čl. 24.2	MONT	AU o postupcima za izdavanje školskih uverenja na službenim jezicima	(90 dana) 28.01.2007.	U toku
8	Čl. 32.10	KP	AU o nadležnostima i sastavu Komisije za jezik	(90 dana) 28.01.2007.	AU KP br. 2007/3 o sastavu i nadležnostima Komisije za jezik (21.02.2007.)
9	Čl. 33	MJS	AU o administrativnim sankcijama	Nije precizirano	AU MJS br. 2007/1 o utvrđivanju administrativnih sankcija za kršenje Zakona o jeziku